

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Lukša

Politika in gospodarstvo Nove Zelandije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Lukša

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Politika in gospodarstvo Nove Zelandije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala
Ngā mihi

Iz vsega srca hvala mojemu mentorju dr. Bogomilu Ferfili za nekajletno izjemno potrpežljivost in prilagodljivost ter moji mami Janji, brez nje mi marsikaj v mojem življenju ne bi uspelo.

*Arohanui me te nui o ngā mihi
Ki a koe taku hoa rangatira e Jade
Mō ōu mānawanawa, ōu tautoko hoki
I tēnei wā pōuri*

Politika in gospodarstvo Nove Zelandije

Opis izbora edinstvenih značilnosti politike in političnega sistema na Novi Zelandiji vključuje nastanek Westminsterke parlamentarne demokracije in značilnosti sestavljene nepisane ustave. V osrčju politične zgodovine in ustavne razprave je pomen pogodbe Waitangi - The Treaty of Waitangi, ki je pomembna ne le v politiki avtohtonega prebivalstva Maorov, ampak je tudi temeljni del nastanka naroda in narodne identitete. Enodomni parlament ima izredno pomembne funkcije, saj državljani izvolijo ne le sestavo parlamenta ampak posledično tudi sestavo vlade. Potek volitev določa zakon o volilnem sistemu, ki je bil v devetdesetih letih 20. stoletja iz tradicionalno večinskega spremenjen v proporcionalni sistem. Po rezultatih demokratičnih indeksov je Nova Zelandija ena najbolj demokratičnih držav na svetu, z visoko stopnjo transparentnosti in nizko stopnjo korupcije. Nova Zelandija ima bogato politično kulturo, ki zajema tradicionalne vrednote iz Velike Britanije kot so enakost, poštenost, vladavina prava in pravičnost ter trdo delo. Posebni dimenziji politične kulture sta naraščajoča multikulturalnost prebivalstva in zgodovinska dimenzija bikulturalizma v razmerju Maori-Pākeha.

Ključne besede: Nova Zelandija, politični sistem, demokracija, transparentnost, korupcija.

Politics and economy of New Zealand

A selection of unique characteristics of the politics in New Zealand includes the creation of Westminster parliamentary democracy and the constitutional debate towards a written constitution. In the heart of the political history is the importance of The Treaty of Waitangi, which relates not only to the indigenous Maori, but also to the formation of the nation and national identity. Unicameral Parliament has a crucial function in the political system. Voters not only elect the representatives for the parliament, but also determine the government through the electoral system, which has changed in the 1990s from traditional majority to the proportional system. According to the results of democratic indices New Zealand is one of the most democratic countries in the world with a high degree of transparency and low level of corruption. New Zealand has a rich political culture consisting of the traditional British values such as equality, fairness, justice and hard work, to the specific dimensions of multiculturalism and biculturalism in the relationship Maori-Pākeha.

Keywords: New Zealand, political system, democracy, transparency, corruption.

KAZALO

1	UVOD	8
2	METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1	CILJ IN POMEN	9
2.2	ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA	9
2.3	HIPOTEZE	10
2.4	METODOLOŠKI PRISTOP	11
3	ZGODOVINA POLITIKE NA NOVI ZELANDIJI	11
3.1	MAORI	12
3.2	EVROPSKI PRISELJENCI	13
3.3	THE TREATY OF WAITANGI – POGODBA WAITANGI	15
3.4	KOLONIALNA PREMOČ	16
3.5	OD KOLONIJE DO SAMOSTOJNE DRŽAVE	18
4	POLITIČNI SISTEM	19
4.1	WESTMINSTRSKI MODEL	19
4.2	USTAVA	21
4.2.1	Ustavni zakon 1986	22
4.2.2	Besedilo in pomen pogodbe Waitangi	24
4.3	VLADA	25
4.4	POLITIČNE STRANKE	25
4.4.1	Nacionalna stranka	26
4.4.2	Delavska stranka	27
4.4.3	Manjše stranke	28
4.5	PARLAMENT IN VOLILNI SISTEMI	31
4.5.1	Enokrožni večinski sistem	32
4.5.2	Mešani proprorcionalni sistem	32
4.5.3	Spletno izobraževanje volivcev	33
4.5.4	Zastopanost Maorov v parlamentu in participacija	34
5	DEMOKRATIČNOST POLITIČNEGA SISTEMA NOVE ZELANDIJE	35
5.1	SKLOPI DEMOKRATIČNIH INSTITUCIJ	35
5.1.1	Zmerno pluralistični pogled na družbo	36
5.1.2	Vlada kot specializirana funkcija	36

5.1.3	Vrednote, ki podpirajo demokratični model političnega sistema	37
5.2	DEMOKRATIČNI INDEKSI	37
5.2.1	Polity IV	37
5.2.2	The Democracy Index (EIU)	38
5.2.3	Global Democracy Ranking	39
5.2.4	Automated Democracy Score	40
5.2.5	Kritike merjenja demokracije in demokratičnih indeksov	40
6	POLITIČNA KULTURA	41
6.1	POLITIČNE VREDNOTE IN POLITIČNE FILOZOFIJE	41
6.1.1	Kolonializem	41
6.1.2	Demokracija	42
6.1.3	Enakost, poštenost in pravičnost	42
6.1.4	Pluralizem in neoliberalizem	42
6.1.5	Zaščita in aktivizem	43
6.1.6	Verska toleranca	43
6.1.7	Kalvinizem	43
6.1.8	Socializem brez doktrine	43
6.1.9	Feminizem	44
6.2	BIKULTURNOST MAORI-PĀKEHA	44
6.3	MULTIKULTURNOST	45
7	ODNOS POLITIKE IN GOSPODARSTVA	47
7.1	VLADA IN GOSPODARSTVO	47
7.2	RAST GOSPODARSTVA IN DEMOKRATIČNOST	48
7.3	TRANSPARENTNOST IN KORUPCIJA	48
7.3.1	The Corruption Perceptions Index (CPI)	50
7.3.2	HRV indeks transparentnosti	51
7.3.3	Novi primeri korupcije	54
8	ZAKLJUČEK	56
9	LITERATURA	58

SEZNAM POJMOV IN KRATIC

The Treaty of Waitangi	Pogodba Waitangi
Pākeha	Novozelandsko prebivalstvo evropskega porekla (potomci prvih evropskih naseljencev)
MMP	Mixed Membership Proportional, dvokrožni proporcionalni volilni sistem
FPP	First past the post, enokrožni večinski volilni sistem
NZBORA	New Zealand Bill of Rights Act 1990
EIU	Demokratski indeks organizacije The Economist Intelligence Unit
HRV indeks transparentnosti	Hollyer Rosendorff Vreeland indeks
CPI	The Corruption Perceptions Index, indeks percepcije korupcije

1 UVOD

Kia whakatōmuri te haere whakamua.

*Moja preteklost, je moja sedanjost in je moja prihodnost,
hodim nazaj v prihodnost z očmi uprtimi v preteklost.*

Maorski pregovor (Archives and Records Association of New Zealand 2016).

V svojem diplomskem delu sem se bolj kot na sama dejstva in opis novozelandskega političnega sistema osredotočila na poglede različnih novozelandskih avtorjev skozi njihovo domačo literaturo in posvetila ogromen del raziskovalnega časa prebiranju in analiziranju različnih pogledov in miselnih vzorcev, ki so pogosto morda drugačni od slovenskega političnega razmišljanja in prioritet. Nedvomno sta zgodovini Slovenije in Nove Zelandije povsem različni in na podlagi različnih zgodovinskih izkušenj vsak narod in kultura vidi politične probleme in rešitve skozi drugačno prizmo ter posveča svojo pozornost drugim področjem življenja, in v politiki ni dosti drugače. Kljub temu pa je moje razmišljanje osredotočeno na sedanjost v 21. stoletju, na obdobje pospešene globalizacije, ki je s pomočjo pospešenega razvoja družbenih omrežij eksplodirala predvsem v zadnjih letih, in predpostavljam, da sedaj res nedvomno skoraj vsi živimo v eni sami globalni vasi. Če smo res bolj povezani kot kdajkoli, razmišljanja drugih kultur in držav nikoli več ne bodo tako oddaljena, kot so bila, in ne samo, da jih je vredno spoznati, iz teh dragocenih svetovnih izkušenj se lahko veliko naučimo. V skladu s tem sem zbrala množico literature, različnih knjig in člankov novozelandskih avtorjev, ki so mi pomagali predstaviti osnove širše in bolj kompleksne slike miselnosti na različnih področjih v novozelandski politiki, v upanju, da bi te osnove odprle nadaljnji diskurz in bralcu odprle oči z željo po širšem razmišljanju. Obsežen del tega diplomskega dela je prepleten z drobcami avtohtone maorske in splošne politične kulture in miselnosti na Novi Zelandiji, ki je izrednega pomena za razumevanje politike ter tujemu raziskovalcu še posebej zanimiva. Kljub sorazmerno kratki zgodovini novozelandskega političnega sistema od evropskega odkritja pa do danes, sploh v primerjavi z zgodovino političnih sistemov evropskih držav, je število dogodkov in značilnosti precej obsežno in kompleksno, še dodatno zaradi dveh perspektiv - na zgodovino lahko gledamo skozi britanski priseljski ali pa maorski objektiv. Še bolj kompleksno je raziskovati dogodeke s tretje perspektive tujega raziskovalca, vendar pa zato morda tudi bolj objektivno.

V vsaki sekciji diplomske naloge sem poskušala urediti in ponuditi uravnotežen pogled z novozelandsko-evropejskega in maorskega kulturno-političnega vidika.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 CILJ IN POMEN

Cilj diplomskega dela je predstaviti in opisati značilnosti politike na Novi Zelandiji, od analize pomembnih zgodovinskih dogodkov, ki so vplivali na nastanek te mlade države, do analize struktur v novozelandskem političnem sistemu in proučevanja posebnosti politike na Novi Zelandiji ter predvsem edinstvenih pojavov v politiki značilnih za ta del sveta ali pa povsem izključno za Novo Zelandijo. Na Novi Zelandiji lahko o nastanku države, kot jo poznamo danes, govorimo od burnih dogodkov v obdobju med 1830 in 1840, ko so se odvijala pogajanja med različnimi kolonialnimi silami in avtohtonim prebivalstvom Nove Zelandije Maori in od podpisa temeljnega dokumenta The Treaty of Waitangi leta 1840, ki je začel stoletja dolgo politično razmerje med britanskimi silami in Maori.

Vse do danes pogodba Waitangi igra pomembno vlogo v politiki in politični kulturi, čeprav so pogledi danes dominantne britansko-novozelandske večine in maorske manjšine (Maori-Pākeha) pogosto zelo različni, zato se v svojem diplomskem delu med drugim osredotočam tudi na te razlike. Poleg političnega sistema, ki je v veliki večini kopija britanskega, je cilj predstaviti politiko in politični sistem Nove Zelandiji skozi različne interpretacije britanskih potomcev in Maorov ter skozi zgodovinsko razmerje med tema dvema skupinama. Poleg značilne dualnosti politike Nove Zelandije, ki definira zanimivo politično kulturo, je v zadnjih nekaj desetletjih vedno pomembnejša tudi visoka stopnja multikulturalnosti, ki je posledica naraščajoče migracije tujcev iz vsega sveta. Nove manjšine, ki so vedno številčnejše, počasi in v nekaterih pogledih spreminjajo obraz politike na Novi Zelandiji, v drugih pogledih pa prevzemajo nekatere ključne značilnosti, ki so opisane v sledečih poglavjih.

2.2 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

Prvi vsebinski del naloge se začne v tretjem poglavju. Skozi zgodovinski okvir je predstavljen nastanek naroda v povezavi z relevantnimi dejstvi in zgodovinskimi dogodki, ki

so vplivali na razvoj države v okviru določenih političnih filozofij ter vse do danes odsevajo te značilnosti v politiki.

Drugi del (četrto poglavje) vsebuje analizo političnega sistema, vlade, parlamenta, političnih strank, volitev in volilnega sistema ter politične participacije, ki bralcu odpre nadaljnji vpogled v tretji del.

Tretji del (peto poglavje) je v celoti osredotočen na demokratičnost političnega sistema z namenom zavrnitve ali pa potrditve prve hipoteze s pomočjo dodatne raziskave sekundarnih virov in kvantitativne analize.

Četrty del (šesto poglavje) je namenjen politični kulturi Nove Zelandije, kjer so navedene ključne politične vrednote, edinstvene značilnosti politike Nove Zelandije, kot so razmerje Maori-Pākeha in vedno večja multikulturalnost.

V petem delu (sedmo poglavje) sledi obravnava odnosa politike in gospodarstva Nove Zelandije, in sicer predvsem na ravni transparentnosti. Za ugotavljanje stopnje transparentnosti države in preverjanje druge hipoteze ta del vključuje analizo sekundarnih virov. Vsebina se nanaša še na ključno povezavo demokratičnosti in gospodarstva ter glavne dejavnike in vplive politike na gospodarstvo (in obratno).

Zadnji, šesti del, predstavlja zaključek z ugotovitvami preverjanja hipotez na podlagi ugotovitev iz prejšnjih poglavij in sklep diplomskega dela.

2.3 HIPOTEZE

Hipoteza 1:

Politični sistem Nove Zelandije je zaradi kulturno-političnih dejavnikov po rezultatih meritev demokratičnosti političnih sistemov oziroma indeksih mednarodnih organizacij, ki se ukvarjajo z raziskavo demokratičnosti političnih sistemov, med najbolj demokratičnimi na svetu.

Četrto poglavje za začetek preverjanja prve hipoteze pojasni zgradbo in delovanje političnega sistema Nove Zelandije ter demokratične značilnosti, ki se nato v petem poglavju nadaljujejo v bolj obširni analizi. V sklopu petega poglavja so nato zajeti rezultati in razvrstitev držav po

indeksih demokratičnosti političnih sistemov ter potrditev prve hipoteze o demokratičnosti političnega sistema Nove Zelandije.

Hipoteza 2:

Po analizi meritev indeksa percepcije korupcije in indeksa transparentnosti državnih gospodarskih podatkov je Nova Zelandija po svetovni razvrstitvi uvrščena visoko med najbolj transparentne politične sisteme.

Preverjanje druge hipoteze se povezuje s petim poglavjem, analizo demokratičnosti novozelandskega Westminsterskega političnega sistema, ter s šestim poglavjem o politični kulturi, ki med drugim izvira tudi iz močnih vrednot poštenosti in pravičnosti. Razširjena analiza transparentnosti in korupcije na Novi Zelandiji z namenom preverjanja druge hipoteze pa se zaključi v sedmem poglavju.

2.4 METODOLOŠKI PRISTOP

Prvi sklop diplomskega dela vsebuje teoretično analizo sekundarnih virov, knjig in predvsem akademskih člankov, v prvi vrsti za raziskavo zgodovinskih dogodkov (zgodovinska metoda), v nadaljevanju pa za opredelitev in pojasnitev pojmov z deskriptivno in interpretativno metodo. Prvi sklop vsebuje celotno prvo in drugo poglavje, vsako naslednje poglavje pa je preplet obeh metod raziskovanja.

Drugi sklop, od tretjega do sedmega poglavja, poleg teoretske analize sekundarnih virov vključuje še kvantitativno metodo raziskovanja, predvsem spletnih virov globalnih nevladnih organizacij (indeksov, poročil in statističnih podatkov), kar bo služilo za preverjanje obeh zastavljenih hipotez.

3 ZGODOVINA POLITIKE NA NOVI ZELANDIJI

He wahine, he whenua, e ngaro ai te tangata.

Zaradi žensk in zemlje, so izgubljena ljudstva

Maorski pregovor (Stevens v Hayward 2015, 4).

Zgodovina Nove Zelandije je obsežna in kompleksna, začela se je tisočletja pred prihodom prvih raziskovalcev, in bilo bi pristransko začeti z opisom zgodovine šele po odkritju Nove

Zelandije s strani prvih evropskih raziskovalcev, Abela Tasmana leta 1642 in kasneje Jamesa Cooka leta 1769 (Te Ara). Pacifiške migracije Polinezijcev in bogata maorska zgodovina od 13. stoletja naprej so v politično-zgodovinski literaturi Nove Zelandije pogosto, če ne skoraj vedno, zapostavljene in celo zanemarjene, nenaključno predvsem v literaturi avtorjev večine – tj. evropskih avtorjev. Maorski kolektivni spomin pa je še kako živ, pred zapisi se je zgodovina tradicionalno prenašala po ustnem izročilu v povezavi z genealogijo posameznika (*whakapapa*) in plemena (*iwi*), ki še danes igra ključno vlogo v maorski kulturi. Morda je ravno tudi iz tega razloga pisane maorske zgodovine precej manj kot zgodovine evropskih priseljencev, saj ustno izročilo obsega komponente, ki daleč presegajo bolj linearne evropske miselne vzorce. K nezapisovanju maorske zgodovine pa je verjetno prispevalo tudi dejstvo, da so Maori kljub svojemu avtohtonemu statusu manjšina ter kot narod, rasa in kultura že vsaj 150 let bolj ali manj označeni za primitivnejše ljudstvo, sistematično zatirani ter vpeti v dominantno evropsko-britansko asimilacijo.

3.1 MAORI

KOLEKTIVNI INTERESI, DRUŽINA, PLEME, BOJEVNIŠTVO IN NARAVA

Plemenska zgodovina je bogata z zgodbami bojevniških spopadov in številni griči in grebeni Nove Zelandije so relikvije utrd in dokaz pomembnosti vojne v tradicionalni maorski družbi. Kanibalizem je bila pomembna funkcija družbe, ravno tako kot poligamija. Tehnologija je bila sicer omejena na orodja iz naravnih materialov, kot so *pounamu* (žad oziroma mineral nefrit, *greenstone*) in *tūhua* (*obsidian*), vendar je bila izredno dovršena. Novozelandski lan (*harakeke*) je bil izrednega pomena pri ročnem tkanju oblačil, košar, preprog in drugih predmetov. Potekala je obsežna trgovina med plemeni, običajno v obliki izmenjave daril oziroma blagovne menjave. Vrednote družbe so bile izrazito kolektivistične (v nasprotju z evropskimi priseljenci z izrazito individualistično kulturo) in te vrednote izhajajo iz skupnostne narave življenja Maorov. Posamezniki so bili le glas skupine. Maorska družba je bila preplet zapletenih genealoških odnosov in občutek, da vse, kar vpliva na del, vpliva enako na celoto, je bil močno prisoten. V povezavi s kolektivno družbo je veljalo tudi prepričanje, da so ljudje del narave, gozdov, oceanov in voda. Maori so imeli poseben, svet odnos z naravo, in izkoriščanje naravnih virov je potekalo v skladu s strogim režimom *tapu* (svetosti) in *mana* (moč, vpliv, prestiž), ki ga *tohunga* (pomembni člani družbe na visokih pozicijah, eksperti in duhovniki) upravljajo. Vse do evropskega prihoda, so Maori naseljevali

novozelandsko zemljo in vsak njen del je bil v interesu in pod vplivom posamezne plemenske ali pod-plemenske skupine (Te Ara).

3.2 EVROPSKI PRISELJENCI

INDIVIDUALNI INTERESI IN IZKORIŠČANJE (PRILOŽNOSTI)

V tem obdobju je bil največji problem vseh britanskih guvernerjev novega ozemlja pomanjkanje sredstev za izvajanje oblasti. Maorska plemena so bila pred prihodom Evropejcev in v prvih letih evropskega stika močno decentralizirana, niso poznala skupne centralne oblasti, saj za to do tedaj ni bilo posebne potrebe. Priseljencev je bila le peščica, to so bili predvsem misijonarji, nekaj trgovcev in kmetov ter pobeglih zapornikov, prehodnih kitolovcev in mornarjev (Ringer 1991, 17–19).

Do leta 1786 britanska vlada ni kazala pretiranega zanimanja za novozelandsko ozemlje in šele z ustanovitvijo zaporniške kolonije New South Wales v Avstraliji je Nova Zelandija prišla v okvir britanskega vpliva. Prvi guverner New South Walesa je imel oblast ne samo nad avstralskim kontinentom, ampak tudi nad vsemi sosednjimi otoki, med katere je po nekaterih interpretacijah spadala tudi Nova Zelandija (Ringer 1991, 17).

Nova Zelandija ni bila britanska, kljub temu so nekateri guvernerji New South Walesa, zlasti Lachlan Macquarie, želeli izkoristiti dvoumnost v obstoječih navodilih iz Združenega Kraljestva ter poskušali razširiti britansko oblast čez Tasmansko morje, z namenom, da bi spodbudili trgovanje, domnevno "zaščitili Maore pred različnimi škodljivimi vplivi" ter za podporo misijonarjem. Macquarie je leta 1819 naročil razglasitev Nova Zelandije kot odvisnega teritorija New South Walesa v Avstraliji. Britanski statut iz leta 1817 je pooblastil Macquariea za izvajanje sodne veje oblasti na Novi Zelandiji ter potrdil, da Nova Zelandija ni britanska kolonija. Kljub temu so do leta 1820 Avstralci že začeli načrtovati kolonije v Novi Zelandiji, leta 1823 pa je bila tudi pristojnost sodišč New South Walesa razširjena na Novo Zelandijo. Sodišča so bila v tem času nujno potrebna za vzpostavitev minimalne kontrole nad kaznivimi dejanji britanskih priseljencev. Ti ukrepi niso spremenili uradnega statusa Nove Zelandije, so pa jasno kazali naraščajoč avstralski interes do novozelandskega ozemlja (Te Ara).

Po škandaloznih dogodkih, izkoriščanjih in krvavih spopadih obeh strani, kolonialne in maorske, je leta 1830 postalo očitno, da bo Nova Zelandija postala britanska kolonija. Uglednejši Britanci na Novi Zelandiji, v Sydneyu in Londonu so bili zgroženi nad dogodki in potrebno je bilo ukrepati. Zaskrbljenost so povečale še govorice o prisotnosti francoskih ladij v takratnih prvih pristaniščih v Bay of Islands (Te Ara).

Leta 1832 je britanska vlada postavila Jamesa Busbya za prvega uradnega rezidenta Nove Zelandije, njegova funkcija pa je bila podobna nekakšnemu konzularnemu predstavniku, vendar brez dejanske izvršilne moči, saj Nova Zelandija še ni bila v uradni britanski pristojnosti. V odgovor na govorice o prihodu francoskega barona De Thierryja, ki je skoval načrt za ustanovitev osebne monarhije, in posledično grožnjah francoske priključitve Nove Zelandije, je Busby brez pooblastila svojih nadrejenih leta 1835 spisal deklaracijo o neodvisnosti, za katero je uspel zbrati 34 (po nekaterih virih 35) (Te Ara) podpisov maorskih poglavarjev okrog prvih britanskih naselbin na severu severnega otoka. Kolonialna pisarna v Angliji je mlačno in zmedeno sprejela novico o deklaraciji, saj so se zavedali, da Nova Zelandija ni v britanski posesti in zato zanjo niso bili pripravljeni prevzeti nikakršne odgovornosti. Ko je baron De Thierry leta 1837 z okoli 100 privrženci pristal na novozelandski zemlji, je postalo še bolj očitno, da mora britanska vlada ukrepati, če želi preprečiti baronove načrte (State Services Commission 2005).

Špekulanti iz Sydneya so na veliko kupovali zemljo in povzročali spore med Maori in naseljenci, vse večje število pobeglih obsojencev je prečkalo Tasmansko morje med Avstralijo in Novo Zelandijo in zaradi vseh teh dogodkov je več kot 200 britanskih prebivalcev Nove Zelandije podpisalo peticijo, naslovljeno na imperialno vlado, za zaščito njihovega premoženja in izrazilo nezadovoljstvo z Busbyem (Te Ara). Poleg tega je bilo stanje avtohtonega prebivalstva Maorov na novozelandskem ozemlju vedno bolj zaskrbljujoče zaradi škodljivih posledic stika z Evropejci. Misijonarji so v zaskrbljenosti poskušali preprečiti vehementno razprodajo maorske zemlje, ali pa jo kupovali celo sami kot skrbniki, da so ohranjali vsaj osnovni dostop za maorsko prebivalstvo, vedno večji problem pa so povzročali tudi izrazito nezdravo in nemoralno stanje ter razširjanje bolezni, ki so jih prinesli priseljenci (State Services Commission 2005). V Angliji so se leta 1838 pripravljali na ukrep, House of Lords oziroma zgornji dom je bil naklonjen britanski zasedbi, kljub začetnemu odporu po preteklih izkušnjah z drugimi kolonijami po svetu, ki so se izkazale za težavne in drage, je bila za kolonizacijo države ustanovljena New Zealand Association

(kasneje New Zealand Company) Edwarda Gibbona Wakefielda in njegovih sodelavcev. Medtem so Williamu Hobsonu že ponudil mesto britanskega konzula na Novi Zelandiji in leta 1839 je sprejel mesto poročnika-guvernerja in konzula v okviru vlade New South Wales. Do takrat je bila britanska vlada že trdno odločena, da priključi vsaj del Nove Zelandije pod svojo upravo v New South Walesu v Avstraliji (Bassett 1998, 27–29)

Oder za priključitev je bil postavljen, in čeprav so uradni igralci v kolonizaciji delovali previdno in v skladu z zakoni, tega ni bilo mogoče reči za udeležence z zasebnimi interesi. New Zealand Company je v naglici poslal ladjo Tory za nakup zemljišč še pred uradno priključitvijo, preden bi lahko vlada uvedla monopol nad nakupom zemljišč in sydneyški kupci so še naprej mrzlično sklepali dvomljive kupčije z Maori za ogromna posestva, ki so pogosto predstavljala celotne današnje regije (State Services Commission 2005).

3.3 THE TREATY OF WAITANGI – POGODBA WAITANGI

Leta 1840 so s pomočjo na novo postavljenega Hobsona in njegovega nadrejenega guvernerja Gippsa v New South Walesu končno vzpostavili red. Posli z zemljišči so bili prepovedani in pretekle transakcije so bile sedaj pod uradno preiskavo. V začetku leta 1840 je Hobson prišel na Novo Zelandijo z izrecnimi navodili, da prevzame državo le s soglasjem maorskih poglavarjev. Takšna navodila so bila posledica vpliva evangeličanske misijonarske skupnosti na kolonialno pisarno v Angliji, ki je skrbela za dobrobit avtohtonega prebivalstva in poskušala zagotoviti kombinacijo razširitve britanske oblasti s politiko zaščite dobrobiti domorodcev (Te Ara).

Hobson se je nemudoma srečal z Busbyem in ta mu je pomagal pripraviti povabila maorskim poglavarjem na sestanek s Hobsonom, ki je bil organiziran 5. februarja 1840. Medtem je Busby pripravil osnutek pogodbe (The Treaty of Waitangi) v angleščini in misijonar Henry Williams in njegov sin sta dobila nalogo, da v eni noči prevedeta ta pomemben dokument iz angleščine v maorščino. Sestanek je potekal cel dan in celo noč, z množico prisotnih Maorov in Britancev, v govorih je bilo kar nekaj nezaupanja z maorske strani, poleg dejstva, da so nedvomno obstajale razlike v razumevanju jezika in prevodov. Kljub vsemu so se diskusije obrnile v prid Britancem in 6. februarja so prvi maorski poglavarji začeli podpisovati dokument, večinoma maorsko različico. Ta podatek je relevanten zato, ker sta bili jezikovni različici teksta v nekaterih izredno temeljnih besedah za tak dokument v pomenu dejansko različni. Na primer, v prvem členu maorski tekst govori o tem, da se maorsko ljudstvo odreka

upravljanju (*kawanatanga* oziroma *government*), ne pa suverenosti, kot navaja angleški tekst. Do septembra 1840 je več kot 500 poglavarjev podpisalo pogodbo (vključno pet žensk), z izjemo nekaterih uglednih poglavarjev, ki so zavrnilo podpis ali pa dokument do njihove regije sploh ni prispel (State Services Commission 2005).

Kljub temu, da je maja 1840 podpisovanje pogodbe še potekalo, je 21. maja Hobson razglasil britansko suverenost nad celotnim novozelandskim ozemljem: nad severnim otokom na podlagi pogodbe in nad južnim otokom s pravico odkritja ozemlja (State Services Commission 2005). Med razlogi za zgodnjo razglasitev je bila kolonizacijska tekma, ki se je odvijala na eni strani zaradi delovanja na novo prispelih naseljencev v okviru New Zealand Company v Port Nicholson-u (današnji Wellington), ki so šli v smer organizacije svoje vlade, in zaradi obnovljene grožnje francoske intervencije, saj je v mesto Akaroa prispela ladja s francoskimi naseljenci za francosko kolonizacijo (Te Ara).

O resničnem odstopu suverenosti maorskega naroda s pogodbo Waitangi se je v zgodovini in vse do danes veliko razpravljalo, zato ima pogodba izreden pomen v ustavnosti in političnem življenju Nove Zelandije nasploh.

3.4 KOLONIALNA PREMOČ

Od ustanovitve kolonije pa do konca 19. stoletja se je na Novi Zelandiji odvijala politika rasne združitve ter predvsem množično odkupovanje ali pa okupacija maorske zemlje. Od leta 1840 je lahko zemljo odkupovala le država (*Crown*), kar pa je proces le formaliziralo, ne pa ga tudi zaustavilo (Stevens v Hayward 2015, 4–8). Maori so postopno ugotovili, da nimajo več svobode prodajati zemlje po svoji volji. Pod pogoji pogodbe Waitangi so lahko zemljo prodali le državi. Če je država ni želela odkupiti, je ni bilo mogoče prodati, če pa so jo želeli odkupiti, so lahko uradniki zemlji določili nizko ceno po svoji presoji in nato zemljo preprodali Pākeha naseljencem po višji ceni. Ko je bila zemlja v lasti Pākeha, so jo lahko svobodno prodajali in kupovali po tržnih cenah, kar je med maorskim prebivalstvom netilo izredno nezadovoljstvo (Orange 2004, 50).

Maorska populacija je ostro upadala, delno zaradi spremembe v bojevanju, večinoma pa zaradi novih bolezni. Severna plemena so pod vodstvom poglavarja Hongi Hika postala neusmiljena, in ker so bila to prva plemena v stiku z Evropejci, so razvila intenzivno trgovanje z mušketai in krompirjem ter začela osvajalski pohod na jug. Kljub drastičnemu

upadanju maorske populacije, ki so jo nekateri Evropejci začeli imenovati umirajoča rasa, pa se je številčno ravnovesje med Maori in Evropejci obrnilo v prid Evropejcem predvsem zaradi intenzivnega priseljevanja, kar je Evropejcem omogočilo marginaliziranje Maorov (Stevens v Hayward 2015, 4–8). Pākeha so dohiteli Maore v letu 1860 in v letu 1878 je bilo razmerje že 10:1 (Mein Smith v Stevens v Hayward 2015, 4–8).

Maori so hitro izgubljali moč ter možnosti za zajezitev upada populacije in upadanja plemenskega lastništva zemlje. Oklenili so se krščanstva, in ker se je zdelo skoraj nemogoče zajeziti izgubljanje zemlje, so poskušali ukrepati vsaj glede demografskih izgub in preprečiti popolno evropsko absorpcijo. Skupina uglednih zahodnjaško izobraženih Maorov je ustanovila TACSA (*Te Aute College Students Association*), ki je bila osnova za prvo maorsko gibanje v evropejski politiki in osnova za kasnejši nastanek Mlade maorske stranke (*Young Maori Party*). Eden izmed pomembnih poskusov ohranjanja moči Maorov je bila tudi ustanovitev institucije Kīngitanga, po britanskem vzoru so plemena osrednjega dela severnega otoka, regije Waikato, izvolila maorskega kralja. Ta regija je imela strateško pozicijo v državi, saj je bila bogata z naravnimi bogastvi in pripadala je plemenu z izredno močnim poglavarjem Pōtatau Te Wherowherom, ki je leta 1858 postal prvi maorski kralj. Ta poskus centralizacije moči zdesetkane maorske populacije ni bil nikoli podprt s strani vseh plemen in je še vse do danes tarča kritik (Stevens v Hayward 2015, 7).

Medtem so kolonialisti ustanovili prvi novozelandski parlament in leta 1852 sprejeli prvi Ustavni zakon, leta 1854 je sledilo prvo zasedanje parlamenta, leta 1856 pa je kolonialna vlada dokončno prevzela krmilo (State Services Commission 2005).

Naslednji hud udarec so Maori doživeli leta 1865 z ustanovitvijo ozemeljskega sodišča Native Land Court, ki je imelo nalogo pretvoriti skupno lastništvo plemenske zemlje v individualna lastništva, natopa so lahko lastniki zemljo prodali privatnim lastnikom. Ta ukrep je popolnoma uničil temeljni princip maorskega skupnega lastništva ter pripomogel k temu, da so imeli kolonialisti na voljo več zemlje kot kadarkoli prej. Maori so organizirali več gibanj, ki so želela vzpostaviti dialog z vlado in nanjo naslovila zahteve po lastnem urejanju maorskih zadev in vprašanj maorske zemlje. Gibanje Kotahitanga je pozivalo vlado naj to sodišče razpusti in nadomesti z domorodskimi komiteji v maorskem parlamentu. Maorski parlament se je v zadnjem desetletju 19. stoletja sestajal enkrat letno in vse prošnje za formalno priznanje te institucije, ki so bile naslovljene na novozelandsko vlado, so bile

zavrjnene (Stevens v Hayward 2015, 9–10). Kot odgovor na gibanja za maorske pravice je vlada leta 1868 ustanovila štiri maorske sedeže v parlamentu, kar pa ni bistveno spremenilo ravnovesja moči (State Services Commission 2005).

3.5 OD KOLONIJE DO SAMOSTOJNE DRŽAVE

Politično okolje na Novi Zelandiji so v 20. stoletju vse do 1984 zaznamovale močne in stabilne večinske vlade, ki so bile v širokem konsenzu glede družbenih in ekonomskih politik, predvsem pa v znamenju dveh močno dominantnih strank, National in Labour. Kljub temu pa je bila politična situacija med letoma 1935 in 1951 vse prej kot stabilna, odvijale so se radikalne politične in ekonomske reforme, dramatična transformacija na maorski politični sceni, negotovost druge svetovne vojne, povojne industrijske težave ter neustaljene in neredne volitve (Atkinson v Hayward 2015, 15).

Petdeseta in šestdeseta leta so bila ustaljena, dolga vladavina stranke Labour in nato utrditev moči National od leta 1949, volitve so bile redne in med volivci se je vedno bolj značilno začela kazati razdelitev med urbanim in podeželskim prebivalstvom. Po letu 1972 se je politično in ekonomsko okolje spremenilo, pokazale so se vedno večje potrebe po bolj proporcionalni zastopanosti, saj manjše stranke, ki so dobivale znatno število glasov, zaradi volilnega sistema nikoli niso mogle priti v parlament ali ogroziti dveh velikih strank. Nezadovoljstvo z volilnim sistemom je naraščalo, pojavljala so se nova politična gibanja in končni rezultat je bil sprememba volilnega sistema v mešano proporcionalni sistem leta 1993 (Atkinson v Hayward 2015, 15).

Dve ključni točki v politiki predstavljata leti 1935 in 1984. Leta 1935 je prišla na oblast prva vlada stranke Labour in začela s socialno-demokratskim Keynesianskim političnim režimom. Vlada je neučinkovite privatne ukrepe zamenjala z državnimi makroekonomskimi ukrepi. Leta 1984 je prišla na oblast četrta vlada stranke Labour in v odgovor na spremembe in aktualne politične dogodke po hitrem postopku spremenila smer v neoliberalno politiko oziroma Rogernomics, po finančnem ministru tedanje vlade Rogerju Douglasu (Roper v Hayward 2015, 25). Neoliberalni režim z deregulacijo in liberalizacijo trgov, kontrolirano nizko inflacijo in striktno monetarno politiko se je ohranil vse do danes, leta 2008 je ta režim relativno uspešno služil kot orodje za prebroditev učinkov globalne gospodarske krize.

4 POLITIČNI SISTEM

4.1 WESTMINSTRSKI MODEL

Kraljica kraljuje...

vendar je vlada tista, ki vlada...

ampak le dokler ima podporo parlamenta

(Keith 2008,3).

To je osnovna in splošno sprejeta konvencija, ki pojasnjuje značaj običajev v zvezi s pristojnostmi kraljice in generalnega guvernerja v skladu z zakonodajo. Kraljica in generalni guverner imenujeta ministre in druge nosilce pomembnih uradov (kot so sodniki, poveljniki obrabnih sil, *ombudsman* in nadzornik ter generalni revizor), lahko jih razrešita (po določenih postopkih), lahko zbereta in razpustita parlament, lahko potrdita (ali pa zavrneta) zakone, ki se obravnavajo v parlamentu, in se lahko strinjata (ali pa ne strinjata) s predlaganimi uredbami, ki jih predloži izvršni svet in ministri (Keith 2008, 3).

Po zakonu imata kraljica in generalni guverner proste roke pri sprejemanju teh ukrepov, toda obstaja konsenz, da ukrepata le po pobudi predsednika vlade ali ministrov, ki imajo podporo predstavniškega doma – torej po pobudi tistih, ki jih izvolijo volivci Nove Zelandije. Vedno pa mora biti ministrstvo tekoče vlade tisto, ki svetuje kraljici ali generalnemu guvernerju (Keith 2008, 3).

Parlament, kot zadnji del te enačbe, deluje v skladu z demokratičnimi načeli. Če vlada izgubi podporo parlamenta, ali pa če premier izgubi podporo v svoji vladi, ministrstva ali predsednika vlade spremembe. V tem primeru je podporo verjetno pridobila druga stranka (ali pa kombinacija strank) ali pa je podporo dobil nov voditelj, ki bi bil primernejši za predsednika vlade. Če je stanje vladajoče stranke nejasno in negotovo, je lahko v težavnem položaju tudi generalni guverner (Keith 2008, 3–4).

Po Millerju je Nova Zelandija dolgo veljala za skoraj popoln primer westminstrskega modela demokracije. Eden izmed načinov za razumevanje njenega današnjega političnega sistema je primerjava značilnosti, ki pokažejo do kakšne mere je politični sistem še vedno v ali pa, kot

sedaj, izven okvirov westminstrskega sistema. Kljub temu, da Nova Zelandija ne pozna ustavne ločenosti zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti, te skupaj tvorijo hrbtenico politične strukture Nove Zelandije (Miller 2015, 26–27).

Eden izmed dokazov stabilnosti Nove Zelandije je dejstvo, da so bili v času enokrožnega večinskega volilnega sistem primeri nezaupanja vladi in premierju izredno redki, sorazmerno bolj pogosti pa od spremembe v proporcionalni volilni sistem. Ohranja pa se bistveno načelo, da kraljica, kot ustavni monarh, ali pa generalni guverner, kot njen zastopnik, delujeta v skladu z nasvetom predsednika vlade ali ministrov, ki imajo potrebno podporo predstavnškega doma. Če je stanje podpore nejasno, se generalni guverner lahko obrne na izvoljene predstavnike v parlamentu in še posebej na vodje strank, da preveri, ali ima stranka oz. skupina strank še zadostno podporo, ali pa so potrebne izredne volitve (Keith 2008, 3–6).

Slika 4: Politični sistem Nove Zelandije

Vir: Miller (2015, 28).

Maori in njihove politične tradicije imajo sorazmerno majhen vpliv na razvoj demokratične vlade na Novi Zelandiji. Demokracija je produkt zahodne, evropske tradicije in ta obstaja na Novi Zelandiji zaradi evropskega vpliva in zaradi prevlade ljudi z evropskimi koreninami. Tudi posebne značilnosti, ki razlikujejo novozelandsko demokracijo od drugih, so bolj posledica dejavnikov Pākeha večine in v veliko manjši meri maorske družbe. Čeprav je bilo v

preteklosti nekaj poskusov povečati vključenost Maorov v politični sistem, kot na primer maorski sedeži v parlamentu, novozelandski maorski svet in razsodišče v Waitangiju, pa je gledano v celoti z vidika tradicionalnih maorskih prvin novozelandski politični sistem še vedno pretežno Pākeha in zato tuj Maorom (Mulgan 1989, 50–55).

Od vseh začetkov politike na Novi Zelandiji so imeli Britanci precej jasen cilj, ki se je skozi zgodovino izražal v odnosih do maorske manjšine. Končni cilj je bila kulturno homogena družba, kjer bi se dve rasi in kulturi zlili v eno samo, pričakovali so, da bodo Maori skozi čas dokončno asimilirani in jim s tem tudi politični sistem ne bo več tuj, saj bodo Pākeha in Maori en sam narod. Dejstvo, da je politični sistem Maorom tuj, se je obravnavalo le kot začasna ovira na poti do končnega cilja. Asimilacija pa je povzročila uničevanje maorske identitete, kulture in vrednot. Zato je od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko so se začeli protesti ter predvsem v zadnjih desetletjih, ko maorska kultura ni več tako očitno sistematično zatirana, prišel v ospredje nov koncept bikulturnosti, sobivanja dveh kultur v okviru enega naroda. Kako vladati v skladu s potrebami obeh kultur pa ostaja izziv vse do danes, saj današnji politični sistem še vedno izhaja iz tradicije in vrednot le ene kulture in posnema le en demokratični model (Mulgan 1989, 50–55).

4.2 USTAVA

Nova Zelandija je poleg Velike Britanije in Izraela ena izmed le treh držav na svetu brez ustave. V osrčju politične ustavne razprave je pomen pogodbe Waitangi kot pomembnega dela narodne identitete, vprašanje pravic in poravnave kolonialnega odvzema maorske zemlje in vprašanje potrebe po pisani ustavi (Miller 2015, 45). Pojem ustave se nanaša na javnopolitično moč, na moč države. Opisuje in določa glavne institucije vlade, navaja njihove glavne pristojnosti in ureja izvajanje moči v okviru teh pooblastil v širšem smislu. Medtem ko imajo vse ustave te splošne značilnosti, pa vsaka ustava zrcali nacionalni značaj države, ki ji služi (Keith 2008, 1).

Ustava Nove Zelandije je le delno pisana in ni kodificirana. Nima statusa višjega zakona, kot ga imata recimo ustava ZDA in avstralska ustava. Zakoni in prakse, ki sestavljajo ustavo Nove Zelandije, se lahko relativno enostavno spremenijo z navadno večino v parlamentu (razen nekaterih določb v okviru volilnega zakona iz leta 1993), nadalje parlamentu ni treba uporabiti nikakršnih posebnih mehanizmov za ustavno reformo (Chen v Morris in drugi 2011, 125).

Ustavo Nove Zelandije je mogoče najti v uradnih pravnih dokumentih ter odločbah, konvencijah in praksah sodišč. Na podlagi teh dokumentov ustava ugotavlja, da je Nova Zelandija monarhija, ima parlamentarni sistem vlade in je demokracija. V vse večji meri se tudi odraža dejstvo, da se pogodba Waitangi šteje kot ustanovni dokument vlade na Novi Zelandiji. Ustava se odraža tudi v mednarodnem kontekstu, saj morajo novozelandske vladne institucije vse bolj upoštevati mednarodne obveznosti in standarde (Keith 2008, 1).

4.2.1 Ustavni zakon 1986

Ustavni zakon iz leta 1986 v začetnem delu priznava, da je kraljica vodja države in da je generalni guverner, ki ga je postavila, njen predstavnik na Novi Zelandiji. Oba lahko po tem zakonu izvajata vse pristojnosti drug drugega. V nadaljevanju se zakon ukvarja še z izvršilno, zakonodajno in sodno oblastjo. Določbe o izvršilni oblasti poudarjajo parlamentarni značaj, saj so lahko ministri in parlamentarni sekretarji samo izvoljeni poslanci. Vsak minister lahko deluje tudi v imenu drugega ministra (Keith 2008, 1).

Zakonodajno oblast, parlament, sestavljajo kraljica oziroma njen predstavnik, generalni guverner, in predstavniški dom. Člani parlamenta so izvoljeni v skladu z določili zakona o volitvah, sprejetega leta 1993. Vsak parlament ima mandat treh let, razen če ga generalni guverner razpusti. Po vsakih splošnih volitvah se mora parlament sestati najkasneje v šestih tednih. Ustavni zakon zagotavlja parlamentu absolutno moč za sprejemanje zakonov. Osnutek zakona, ki je bil sprejet v parlamentu, mora biti odobren tudi s strani kraljice oziroma generalnega guvernerja (Keith 2008, 2).

Del ustavnega zakona določa tudi ustavna načela o parlamentarnem nadzoru javnih financ. Država ne sme zaračunavati davkov, najemati posojil ali trošiti javnega denarja, če to ni določeno v okviru zakona, sprejetega v parlamentu (Keith 2008, 1–2).

Določbe o sodstvu se nanašajo na zagotavljanje neodvisnosti sodne oblasti z zaščito sodnikov vrhovnega, pritožbenega in višjega sodišča proti razrešitvi in zmanjšanju plač (Keith 2008, 1–2).

Poleg ustavnega zakona iz leta 1986 so glavni viri ustave:

- pristojnosti in pooblastila kraljice;

- različni novozelandski statuti, kot so Zakon o državnem sektorju (1988), Zakon o volitvah (1993), Zakon o sodiščih (1908), Zakon o varuhu človekovih pravic (1976), Zakon o uradnih informacijah (1982), Zakon o javnih financah 1989 in Bill of Rights (1990);
- relevantni angleški in britanski statuti kot so Magna Carta (1297), Bill of Rights (1688), Zakon o poravnavi (1700), ki med drugim ureja dedovanje na prestolu in zakonov o *habeas corpus*, ki so vsi potrjeni kot del prava Nove Zelandije v okviru zakona o implikaciji imperialnih zakonov iz leta 1988. Ti statuti tudi urejajo odnose med državo in posameznikom;
- pomembne odločitve sodišč, na primer spoštovanje pravic posameznika pred državo;
- pogodba Waitangi, ki pomeni tudi omejitev odločanja v prid večine. Na podlagi te pogodbe zakon včasih prizna posebne pravice in interese Maorov. Z drugega vidika ta pogodba vnaša model pogajanja med dvema stranema, dokler strani ne prideta do skupnega konsenza. Politika in postopki na tem področju se še naprej razvijajo (Keith 2008, 2).

Ustavne konvencije so ključnega pomena za delovanje ustave, čeprav niso izvršljive na sodišču. Primer vključitve komponente konvencij v ustavo je leta 1982 izvedlo Vrhovno sodišče Kanade, ki je povzelo ustavni položaj v tej državi v enačbo: ustavne konvencije plus ustavno pravo tvorijo skupno ustavo države (Keith 2008, 2).

Nekdanji premier Sir Geoffrey Palmer, priznan ustavni strokovnjak, trenutno pripravlja model novozelandske ustave, ki bo služil kot osnova za spodbuditev javne razprave. Projekt temelji na njegovem mnenju, da je trenutna ustava "nevarno nepopolna, nejasna, razdrobljena in preveč fleksibilna". Trdi, da država potrebuje ustavo, ki je "primerna moderni dobi" in takšna, da ščiti državljane pred državno zlorabo oblasti (Hagen 2016).

Ena izmed glavnih težav trenutne ustave je razdrobljenost dokumentov, saj ni mogoče najti celotne ustave na enem mestu. Po študiji dr. Matthewa Palmerja iz leta 2006 je novozelandsko ustavo mogoče najti v 45 zakonih parlamenta (vključno s šestimi zelo starimi angleškimi), v 12 mednarodnih pogodbah, devetih področjih običajnega prava, osmih ustavnih konvencijah, treh in pol odredbah, enem prerogativnem instrumentu, enem zakonodajnem instrumentu ter v polovici enega sodnega instrumenta (Hagen 2016).

"Trenutna novozelandska ustava je skupek pravil, nekaterih pravno zavezujočih, drugih ne. Nastala je iz navlake statutow, nekaterih novozelandskih, nekaj izredno starih angleških, obilice obskurnih konvencij, patent pisem in priročnikov ter niza odločb sodišč" (Palmer v Hagen 2016).

Chen (v Morris in drugi 2011, 125–126) predlaga štiri možne poti za reformo ustave, najprej dve možnosti za bolj temeljne reforme in nato dve manj radikalni reformi:

1. postaviti New Zealand Bill of Rights Act iz leta 1990 (NZBORA) za vrhovni zakon v kombinaciji z ustavno monarhijo (podobno kot je primer Kanade);
2. vrhovni pravni akt, ki bi spremenil Novo Zelandijo v republiko;
3. ohraniti obstoječi NZBORA, vendar z večjo zaščito ekonomskih in/ali socialnih pravic in/ali z dodatkom pogodbe Waitangi (kot je bilo že predlagano leta 1985);
4. razširiti navadno ustavo z uporabo ustavnega zakona iz leta 1986, NZBORA in zakona o volitvah. Spremembe bi se nato lahko izvajale le z večino na plebiscitu ali pa s 75 % večino poslanskih glasov.

Miller navaja nekaj pomembnih argumentov za in proti spremembi v pisano ustavo, med argumenti proti je predpostavka, da bi tako sodniki dobili preveč politične moči, ob dejstvu, da niso voljeni predstavniki. Poleg tega ustvari zavezujoča pravila za prihodnje generacije, za katere sedanje generacije ne morejo z gotovostjo trditi, kaj bo zanje v prihodnosti najboljše. Pisana ustava tudi ni nujno uspešna pri preprečevanju neravnovesja moči (primer je ZDA), državljani ne kažejo pretiranega interesa in potrebe po pisani ustavi razmišljanje "ne popravljaj nečesa, kar ni pokvarjeno". Argumenti v prid pisani ustavi so: zaščita pravic posameznikov in manjšin, pridobitev simbola nacionalne suverenosti in identitete, poskrbela bi za pravilno in omejeno delovanje vej oblasti in imela bi izobraževalno vrednost (poučevati državljane o demokratičnih vrednotah, itd.) ter nenazadnje, skoraj vse druge države sveta jo imajo (Miller 2015, 55–59).

4.2.2 Besedilo in pomen pogodbe Waitangi

Problematičnost tega temeljnega dokumenta državnosti Nove Zelandije nedvomno izhaja iz jezikovnih razlik obeh različic dokumenta. Pogodba Waitangi ima tri člene.

Prvi člen določa stopnjo vladanja oziroma suverenosti, ki so jo Maori predali kraljici, in stopnjo moči oziroma suverenosti, ki so jo maorski poglavarji ohranili. V prvem členu je najpomembnejše vprašanje razumevanja maorske verzije dokumenta, ki navaja predajo

kawangatanga (upravljanja) kraljici, ne pa tudi suverenosti (Mulholland v Hayward 2015, 120–121).

Drugi člen določa zaščito maorskih naravnih bogastev in kulture. Bistveni pojem v tem členu je beseda taonga, ki v ožjem pomeni zaklad, v širšem smislu pa zajema širok spekter dragocene lastnine, tako konkretne kot abstraktne, ki je ravno tako vse do danes predmet razprav (Mulholland v Hayward 2015, 123–124).

Tretji člen določa enakost državljskih pravic in po teh pravicah izenači Maore z britanskimi državljani (Mulholland v Hayward 2015, 125).

V zadnjih desetletjih so ti členi sprožili vrsto zgodovinskih zahtevkov, večinoma po kompenzaciji ali po vrnitvi odvzete zemlje na podlagi kršitev pogodbe Waitangi. Javnost je glede vprašanja, ali so poravnave upravičene, še vedno razdeljena in zaradi kompleksnosti problema natančnega pomena pogodbe to vprašanje verjetno nikoli ne bo popolnoma razrešeno. Kljub temu pa v prihodnosti odpira še nadaljnja pomembna vprašanja o odnosu med Maori in državo, o ustavnih spremembah in družbeni neenakosti (Mulholland v Hayward 2015, 127–128).

4.3 VLADA

Na zadnjih parlamentarnih volitvah je nacionalna stranka dobila 61 sedežev od 121, kar bi ji prineslo celo navadno večino, kar se je zgodilo prvič, odkar je Nova Zelandija leta 1996 prešla na volilni sistem MMP (*Mixed-member Proportional*). Predsednik vlade in premier John Key je sklenil sporazum s strankama ACT in United Future ter v povezavi z Maori Party tvoril koalicijsko vladno mandatu nacionalne vlade (Electoral Commission 2014).

4.4 POLITIČNE STRANKE

Faktorska analiza strank skozi 20. stoletje je pokazala, da se pozicije političnih strank delijo na dve dimenziji, na levo-desno os in na nove-stare politike. Najpomembnejše točke razlik programov in vprašanj na Novi Zelandiji so precej podobne kot v strankarskih sistemih drugod po svetu. Dimenzija, ki deli politične stranke na levo-desno, je bila izračunana s seštevanjem področij državne intervencije in socialne pravičnosti. Na eni strani osi je širitev gospodarske in socialne države ter podpora delavskim skupinam, na drugi strani pa tržno gospodarstvo ter manj ekonomskih omejitev in socialna država. Dimenzija, ki se deli na novo

in staro politiko, vključuje kategorije okoljske politike, trajnostno gospodarstvo, kulturo, mir in sodelovanje, svobodo in demokracijo, vprašanja žensk, tradicionalno moralnost, vprašanja Maorov, drugih pacifiških narodnosti in multikulturalizma ter produktivnost in infrastrukturo. Mnoge od teh kategorij so združene iz več starih originalnih kategorij kot na primer državna intervencija, nacionalizacija, gospodarsko načrtovanje, gospodarski nadzor in regulacija trga (Gibbons 2011, 47).

Nova Zelandija je sprva imela dolgo tradicijo dvostrankarske politike, vse to pa se je spremenilo z uvedbo MMP in posledično utrditvijo večstrankarskega sistema. Nenadoma so bile majhne stranke soočene z možnostjo dejanske strateško pomembne vloge v parlamentu in vladi. Z nedavnim upadom glasov, namenjenim majhnim strankam, za katere je v letu 1996 glasovalo rekordnih 38 %, v letu 2005 in 2008 pa le še 20 %, je pod vprašanje postavljen ne le volilni sistem, temveč tudi vloga manjših strank. Pomembni dejavniki pri upadu sta ozka in specifična cepitev strank v novozelandski politiki, kjer je glavna razdelitev osnovana na socialno-ekonomskih razredih, ter pomanjkanje napredka v ideoloških argumentih manjših strank, saj se ti niso uspeli razviti preko neoliberalne razprave iz osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja. V prid manjšim strankam je obstoj dveh volilnih pragov, kar še vedno zagotavlja prostor za majhne stranke v parlamentu in vladi (Miller in Curtin 2011, 121–125).

4.4.1 Nacionalna stranka

Nacionalna stranka (National) je bila ustanovljena leta 1936 z združenjem dveh konzervativnih strank, Reform in United, ki sta se med letoma 1931 in 1935 združili v vladno koalicijo. Stranka Reform je bila predstavnica interesov kmetov in meščanskih trgovcev ter je bila na oblasti od leta 1912 do leta 1928, leta 1931 pa se je združila z liberalno stranko v novo Nacionalno vlado, dokler ni leta 1929 nastopila svetovna ekonomska kriza (James v Miller 2010, 486). Ko je Nova Zelandija okrevala od ekonomske krize, Delavska stranka še ni dobila priložnosti v parlamentu in Nacionalna stranka je po letih krize leta 1935 izgubila podporo v prid Delavski stranki (Wood v Gold 1992, 289). Po krajših izmenjavah vlade med Delavsko in Nacionalno stranko je premier Nacionalne stranke Muldoon izključno zaradi pomanjkljivosti večinskega volilnega sistema obdržal podporo čez nekaj zaporednih mandatov, dokler ni dokončno izgubil podpore med novo ekonomsko krizo leta 1984, ki je delno nastala tudi zaradi njegove vlade (James v Hayward 2015, 218–220).

Nacionalno stranko je danes mogoče uvrstiti med desnosredinske stranke v evropskih, severnoameriških in azijskih demokracijah v vzponu. Stranka je aktivna članica Mednarodne demokratske unije in ima tradicionalno podporo srednjega in višjega srednjega razreda državljanov, kmetov, trgovcev in delavcev z višjimi dohodki. Nacionalna stranka je pogosto opisana kot liberalno-konzervativna in funkcionalistična stranka, ki vidi vladanje kot cilj (sam po sebi), in ne kot služenje ideologiji in načelom. Strankine glavne težnje skozi zgodovino so bile tradicionalni politični red (podedovan iz Velike Britanije), vključno z monarhijo in Westminsterskim sistemom, moč pravne države, strateške gospodarske povezave, svoboda posameznika, lastninske pravice in zasebno podjetništvo v gospodarstvu, nenaklonjenost socialnim in moralnim reformam ter pomen družine kot temeljne družbene enote (James v Hayward, 2015, 221).

4.4.2 Delavska stranka

Delavska stranka (Labour) je bila ustanovljena 7. julija 1916 na konferenci v Wellingtonu, kar je bil vrhunec dvanajstih let razprav in truda, da bi ustanovili politično stranko, neodvisno od obstoječih liberalnih in reformnih strank. Posamezni delavski kandidati so bili izvoljeni že prej, od leta 1908 dalje pod okrilji različnih strank, leta 1915 pa so oblikovali močno delavsko telo za delo v parlamentu. Nekdanji vojaški sindikalisti, tako imenovani "Red Feds", so spoznali, da je enotna politična akcija nujna (Gustafson v Gold 1992, 263).

Michael Joseph Savage je bil v začetkih Delavske stranke njen ključni vodja, leta 1935 je po ekonomski krizi in skromnih začetkih pa je ta končno zmagala na volitvah. V prvih letih po zmagi je Delavska stranka prenesla centralno banko (Reserve Bank) v državno last, vzpostavila 40-urni delovnik in minimalno plačo, članstvo v delavskih sindikatih je bilo obvezno, vzpostavljeno je bilo državno trženje, zagotovljene so bile cene mleka in mlečnih izdelkov kot deli ene ključnih državnih industrij, gradili so socialne domove, razširili izobraževalni sistem in odpravili diskriminacijo Maorov na državni ravni. Po štirinajstih letih je leta 1949 vlada Delavske stranke zaključila mandat. Med letoma 1957 in 1960, ko je spet prišla na oblast, je izboljšala še pokojnine, uvedla nepremičninske kredite z nizkimi obrestmi za prebivalstvo ter usmerila svoj trud na diverzifikacijo novozelandske industrije. Leta 1984 je Delavska stranka pod vodstvom Davida Langea končno spet pridobila večino, predvsem na podlagi nezadovoljstva z nivojem brezposelnosti, ogromnega mednarodnega zadolževanja, inflacije, pomanjkanja nepremičnin za domove, nezadostnosti v izobraževanju, jedrske grožnje, ženskih vprašanj in splošnega nezadovoljstva z vodenjem prejšnjega premierja

Muldoona. To je bilo tudi obdobje Rogernomics, ki je zagovarjalo minimalno vpletenost države v tržne sile (Gustafson v Gold 1992, 263–268).

Program Delavske stranke se je skozi zgodovino prilagajal spremembam v socialnem, ekonomskem in političnem okolju. Obdobje med letoma 1984 in 1990 je bilo za stranko prelomno, saj se je stranka morala prilagoditi bolj pluralistični populaciji in uvedbi MMP. Razvila se je v socialnodemokratsko stranko, ki je ekonomsko socialno-liberalna, prilagodljiva in zmerna. Stranka se tradicionalno spopada z materialnimi problemi zdravstva, izobraževanja, zaposlitve in revščine, hkrati pa dodaja nova post-materialna vprašanja okolja, umetnosti, kulture in socialne identitete (Aimer v Hayward 2015, 215).

4.4.3 Manjše stranke

Manjše stranke, ki so se uvrstile v parlament v tekočem mandatu:

Stranka ACT (ACT Party) je bila ustanovljena za spodbujanje politike ekonomske liberalizacije, ki jo je začel Roger Douglas, finančni minister Nove Zelandije od leta 1984 do leta 1988. Njegova ekonomska politika je znana kot Rogernomics (Reid v Skilling in Molineaux 2011, 12). ACT sicer zagovarja nekatere populistično socialno-konzervativne politike, vendar pa njen pristop do delovnih razmerij ostaja v skladu s klasičnimi liberalnimi koreninami (Skilling in Molineaux 2011, 12).

Stranka Zelenih (Green Party) je bila ustanovljena leta 1991 z izrecno naravovarstvenim programom, kljub temu pa je bila že od vsega začetka pozicionirana izrazito levo, njen program pa je vključeval elemente socialne pravičnosti. Stranka se je skozi svoj obstoj dosledno zavzemala za pravice delavcev ter za urejanje delovnih razmerij z namenom izboljšanja neravnovesja moči med delavci in delodajalci, ki je nastalo zaradi domnevnih zahtev fleksibilnega tržnega gospodarstva. Zelena stranka je trenutno največja manjša stranka Nove Zelandije (Skilling in Molineaux 2011, 13).

Maorska stranka (Maori Party) je bila ustanovljena leta 2004 zaradi nasprotovanja zakonom in delu takratne vlade v zvezi z lastnino državne obale in morskega dna (Foreshore and Seabed Act - FSA), ki je za Maore izjemnega življenjskega pomena. Ključne usmeritve Maorske stranke vključujejo razveljavitev FSA, ozaveščanje javnosti in priznavanje pogodbe Waitangi ter podpora zastopanju Maorov in maorskih politik. Program Maorske stranke je

sestavljene in pojasnjene v skladu s tradicionalnimi vrednotami Maorov. Stranka ponuja podporo ljudstvu v primeru "odtujitev in razlastitev" (po besedah poslanca Pita Sharplesa v parlamentu, 19. maja 2011 (Skilling in Molineaux 2011, 14) ter tistim z nizkimi dohodki, kar je v tesni povezavi s ključnimi maorskimi načeli manaakitanga - dobrodelnosti in skrbi za drugega in kotahitanga – enotnosti (Skilling in Molineaux 2011, 14).

Stranka New Zealand First je od svojega vzpona na 17 poslancev po volitvah leta 1996 v zadnjih dveh desetletjih doživela strm upad podpore. Uspeh stranke je močno pogojen z uspehom njenega voditelja Winstona Petersa, ki je leta 2008 izgubil podporo v svojem okrožju. Stranka v svojih temeljnih načelih vključuje poziv h gospodarskemu nacionalizmu, spodbujanju razvoja lokalnega gospodarstva in lokalnega proizvodnega sektorja. Program New Zealand First ima podporo predvsem nižjih razredov Novozelandcev, ki čutijo, da so marginalizirani in odtujeni zaradi socialnih in gospodarskih sprememb. Stranka zagovarja omejeno vpletanje v gospodarske procese globalizacije, podpira domače lastništvo ključnih virov in gospodarskega premoženja ter nasprotuje trgovinskim dogovorom z državami, ki imajo nižjo strukturo plač od Nove Zelandije (Skilling in Molineaux 2011, 16).

Stranka združene prihodnosti (The United Future Party) je bila ustanovljena leta 1995 kot sredinska stranka v novem MMP okolju (Aimer v Skilling in Molineaux 2011, 16). Stranka, ustanovljena iz takratnih sedmih poslancev Nacionalne in Delavske stranke, je bila zasnovana tako, da je bila pripravljena za koalicijo s katerokoli izmed dveh glavnih strank v vladi, za nalogo sredinskega vpliva in blaženja morebitnih levih ali desnih skrajnosti v njihovi politiki. Stranka združene prihodnosti je bila prisotna v parlamentu vse od ustanovitve, kar je predvsem zasluga voditelja Peter Dunna, ki ima močno podporo volivcev v svojem okrožju. Kljub nizkem deležu glasov je Dunnu uspelo zagotoviti ministrsko mesto v treh od petih mandatov (Aimer in Edwards v Skilling in Molineaux 2011, 16) in z izjemo obdobja od 1999 do 2002 ima stranka z vsako vlado nekakšen poseben dogovor (Skilling in Molineaux 2011, 16).

Gibbons je leta 2011 z uporabo podatkov iz vsebine volilnih programov v članku analiziral položaje novozelandskih političnih strank pred in po volitvah. Rezultati kažejo, da glavne politične stranke ponavadi ostanejo prepoznavno razdeljene na levico in desnico. Čeprav je bilo v preteklosti nekaj konvergence med letom 1950 in sredino 70-ih let prejšnjega stoletja, so se glavne stranke od takrat le še bolj oddaljile od sredine. Rezultati kažejo, da je njihovo

gibanje na relaciji levo-desno omejeno z njihovo dolgoročno tradicijo ideologije in s tveganjem pomanjkanja verodostojnost in ogrožanja zaupanja, če se premaknejo predaleč od svojih tradicionalnih politik. Občasno sta se programa strank desnice in levice prekrivala na nivoju in za potrebe kreacije novih politik, kar kaže, da stranke kljub vsemu niso popolnoma omejene na levo in desno sfero. Posledično tako stranke po eni strani volivcem zagotavljajo jasno izbiro na volitvah, obenem pa ohranjajo odzivnost na aktualne dogodke in javno mnenje. Čeprav uvedba proporcionalne zastopanosti sovpada s povečanjem politične polarizacije, je to le nadaljevanje obstoječega trenda. Razlike med Labour in National glede odgovorov na gospodarska vprašanja so v zadnjih letih večje kot kadarkoli v drugi polovici prejšnjega stoletja (Gibbons 2011, 63–64).

Ridout in Walter razpravljata o tem, da je tekmovanje na volitvah med drugim odvisno tudi od strankarskega sistema države. Predpostavlja, da dvostrankarski sistemi spodbudijo več negativnosti kot večstrankarskih, saj morajo stranke v večstrankarskem sistemu ohraniti dobre odnose s strankami, s katerimi bodo morda kasneje vstopile v koalicijo, in tvegajo, da bi se podporniki napadene stranke začeli nagibati k tretji stranki. Preizkusil je odnos med strankarskim sistemom in napadalnim obnašanjem strank na Novi Zelandiji v kontekstu spremembe volilnega sistema leta 1996 iz enokrožnega v dvokrožni proporcionalni sistem. Rezultat reforme je bolj razdrobljen strankarski sistem s koalicijo in manjšinskimi vladami, rezultati njegove analize pa kažejo, da je nov volilni sistem vplival tudi na ton volilnih kampanj, saj je oglaševanje od leta 1996 postalo bolj pozitivno (Ridout in Walter 2015, 982–992).

Na zadnjih volitvah leta 2014 je bila s pomočjo novega spletnega orodja Vote Compassa izvedena javnomnenjska raziskava, po kateri je bila ena glavnih ugotovitev, da imajo usmeritve in program Delavske stranke precejšnjo podporo, kljub temu, da je zmagala Nacionalna stranka in da imajo njene politike ravno tako splošno podporo, predvsem gospodarska politika in nacionalni standardi v šolstvu. Javnost je izrazila močno podporo programu, ki je namenjen pomoči ljudem najnižjega socio-ekonomskega razreda. Hkrati pa so volivci tudi mnenja, da je vodja Nacionalne stranke John Key pokazal izrazitejšo sposobnosti vodenja in ponudil jasnejši, bolj pozitiven in sprejemljivejši pristop v primerjavi z vodjem Delavske stranke Davidom Cunliffom. To poudarja pomembnost dveh dimenzij, tako usmeritev oziroma programa stranke, kot načina vodenja oziroma karakteristike vodje stranke. Volivci pri odločanju upoštevajo kombinacijo obeh dimenzij, ne le posameznih

predlogov in rešitev strank in voditeljev. Končna ugotovitev raziskave pa je bila pomembnost izvedljivosti politike po strankarskih programih, saj je novozelandskim volivcem pomembno tudi to, da se politični proces ne ustavi že pri obljubah (Lees-Marshment 2015, 94–124).

4.5 PARLAMENT IN VOLILNI SISTEMI

Glavni delovni nalogi parlamenta na Novi Zelandiji sta izdajanje zakonov in ustrezno razdeljevanje javnega denarja. Poleg tega je parlament tudi predstavniški dom, torej predstavlja svoje volivce (Wilson v Miller 2010, 145–146). Struktura parlamenta na Novi Zelandiji je povezana z volilnim sistemom, velikost pa s številom prebivalcev, ki je z leti naraščalo, oboje pa določa Zakon o volitvah (Mulgan in Aimer 2004, 99–100). Joseph Prebble opredeljuje pet funkcij parlamenta: oblikovanje vlade, sprejemanje zakonodaje, pridobivanje soglasja za obdavčevanje in javno porabo, nadzor izvršne oblasti in zastopanje vlade in državljanov. Ne samo, da so to obsežne naloge, potekati morajo tudi v skladu z demokratičnimi principi, kar je verjetno najtežji možni pristop (Prebble 2010, 131).

Novozelandski parlament je med manjšimi in je bil sprva dvodomni parlament s 115-125 predstavniki, po ukinitvi zgornjega doma (Legislative Council) leta 1950 pa je do leta 1969 ostal le spodnji dom (House of Representatives) z 80 poslanci, ko je to število spet zraslo. Državljeni so naklonjeni ohranitvi enodomnega parlamenta in poskusi v devetdesetih letih, da bi spet uvedli zgornji dom, so bili neuspešni. Zgornji dom bi imel funkcijo preverjanja oziroma upočasnjevanja sprejemanja zakonov spodnjega doma, argument proti pa je bilo dejstvo, da je spodnji dom izvoljen z nalogo zastopanja volje ljudstva, torej so ti zakoni že tisto, kar želi ljudstvo uzakoniti (Wood in Rudd 2004, 51, 53).

Danes na Novi Zelandiji zakonodajno funkcijo opravlja 51. parlament. V njem sedijo predstavniki sedmih parlamentarnih strank, dveh glavnih strank, Labour in zmagovalne National, in petih manjših, to so Green Party, Māori Party, New Zealand First, Act Party in United Future. Parlament ima trenutno 121 poslancev. Ti vključujejo 64 poslancev splošnega dela volitev, 7 poslancev predstavnikov maorskega dela volitev in 50 poslancev iz strankarskih list. Stranka National ima 59 poslancev in stranka Labour 32 poslancev (New Zealand parliament).

Vsaka tri leta potekajo splošne volitve, ki omogočajo volivcem, da določijo sestavo parlamenta. Registrirani volivci lahko izberejo stranke in kandidate, ki bodo služili kot

izvoljeni predstavniki, in na vsakih volitvah morajo poslanci (skupaj z novimi ambicioznimi kandidati) ponovno v boj za parlamentarna mesta in si zagotoviti podaljšanje mandata. S svojimi glasovi volivci vplivajo tudi na sestavo izvršilne oblasti. Novozelandci ne izvolijo izvršilne oblasti neposredno, kot na primer v ZDA, kjer obstaja jasna delitev izvršilne in zakonodajne veje oblasti. Izvršilna oblast je sestavljena iz izvoljene zakonodajne oblasti, z izbiro parlamenta pa volivci posredno prispevajo k oblikovanju vlade. Volitve potekajo v skladu z zakoni in postopki, ki določajo volilni sistem. Glavna razlika v volitvah na Novi Zelandiji je med preteklim večinskim sistemom in sedanjim proporcionalnim sistemom (Shaw in Eichbaum 2011, 135–136).

4.5.1 Enokrožni večinski sistem

Relativni večinski volilni sistem ali enokrožni večinski sistem (First past the post)

Do leta 1993 je bil parlament voljen po večinskem sistemu, kar je Nova Zelandija prevzela od britanskega Westminsterskega sistema. Vsak poslanec, ki je bil izvoljen v parlament, je bil enokrožni zmagovalec svoje teritorialne enote, kar je pomenilo, da je imel več glasov kot katerikoli posamezni kandidat iz tega okrožja, ne pa nujno tudi večine v tem okrožju. S pojavom vedno večje množice strank in posledično kandidatov v okrožjih so imeli kandidati gledano po deležu glasov lahko vedno manjšo podporo, pa so kljub temu pridobivali sedeže v parlamentu. Poleg tega so imele nekatere stranke precej močno podporo, gledano na državo v celoti, vendar zaradi razkropljenosti svojih kandidatov po različnih okrožjih niso dobile dovolj oziroma celo nobenega sedeža v parlamentu. Volivci so lahko izbirali med splošnim delom volitev (general roll) in maorskim (Maori roll), štirje sedeži v parlamentu so bili rezervirani za maorske poslance. Zaradi naraščajoče populacije je v letu 1993 število sedežev v parlamentu iz prvotnih 80 naraslo na 99 (Mulgan in Aimer 2004, 100).

4.5.2 Mešani proporcionalni sistem

Z referendumom leta 1993 so na Novi Zelandiji volivci spremenili volilni sistem v mešani proporcionalni sistem, imenovan MMP. MMP je osnovan na nemškem sistemu in deluje v smeri izvolitve števila poslancev, ki je proporcionalno s številom glasov, ki jih stranka pridobi v celotni državi, ne samo v okrožjih. Vsak volivec ima tako dvojni glas, enega enako kot po prejšnjem sistemu in dodaten glas, ki ga nameni stranki. Število sedežev v parlamentu je naraslo na 120 in vsaka stranka mora na volitvah doseči vsaj 5 % glasov, da je upravičena

do sedeža v parlamentu. Minimalni prag je bil določen v izogib ekstremističnim ali preveč specializiranim strankam, ki bi ogrožale normalno funkcijo parlamenta. Maorski sedeži niso več omejeni na 4, ampak so sedaj določeni po proporcionalnem številu volivcev, ki se odločijo voliti v maorskem delu volitev. Polovica sedežev v parlamentu je namenjena sedežem kandidatov iz okrožij, druga polovica pa je določena iz list stranke proporcionalno s številom glasov, ki jih je stranka pridobila na državnem nivoju (Mulgan in Aimer 2004, 100–101).

Pogosto se napačno domneva, da je s proporcionalnim sistemom kot je MMP nemogoče priti do enostrankarske večinske vlade, vendar temu ni tako. Vsekakor pa je zaradi novega sistema podpora obema glavnima strankama v zadnjih štirih letih upadla in malo je verjetno, da bi posamezna stranka v bližnji prihodnosti pridobila večino. Na Novi Zelandiji se je začel jasen trend manjšinskih koalicijskih vlad v okviru MMP (Shaw in Eichbaum 2011, 138–142).

4.5.3 Spletno izobraževanje volivcev

Na zadnjih splošnih volitvah na Novi Zelandiji leta 2014 je bilo prvič preizkušeno orodje Vote Compass, namenjeno izobraževanju volivcev ter posledično povečevanju sodelovanja volivcev v volilnem procesu. Orodje je bilo prvotno razvito v Kanadi, akademiki z Univerze v Aucklandu in Univerze Victoria pa so z oblikovanjem vprašanj, ki so odražala aktualna narodna vprašanja, pomagali prilagoditi platformo na kontekst Nove Zelandije. Več kot 330.000 novozelandskih volivcev je uporabilo spletno orodje in odgovorilo na 30 vprašanj ter na podlagi odgovorov prejelo povzetek svojih stališč in kako blizu so ta stališča programom 10 političnih strank, ki so tekmovala na volitvah. Vote Compass je igral pomembno vlogo pri spodbujanju javnih obravnav političnih vprašanj pred splošnimi volitvami. Poleg povzetka, namenjenega volivcem, je orodje ponudilo tudi vpogled v javno mnenje (Lees-Marshment 2014, 94–124). Vpliv takšnih spletnih orodij bo potrebno še naprej raziskati na prihodnjih volitvah, vendar se je že na zadnjih volitvah izkazalo, da si takega orodja ljudje želijo in se ga glede na število izpolnjenih vprašalnikov tudi poslužujejo. To nedvomno kaže na potencialno dobre rezultate v še povečani demokratičnosti volilnega procesa, boljše razumevanje programov s strani volivcev ter na povečano transparentnost programov in obljub strank v predvolilni kampanji.

4.5.4 Zastopanost Maorov v parlamentu in participacija

Začetki zastopanja Maorov v parlamentu segajo v leto 1867, ko je predstavniki dom sprejel Zakon o maorski zastopanosti, ki je omogočila vsem maorskim moškim nad enaindvajset let glasovanje na volitvah za maorske predstavnike doma. Zakon je bil posledica različnih motivov, od latentne želje po pomiritvi maorske sovražnosti do upanja nekaterih zakonodajalcev, da bodo zagotovili parlamentarno prisotnost Maorov in posledično naredili parlament bolj reprezentativen. Glede na to, da je bil novozelandski parlament star šele desetletje, je bila vključitev štirih maorskih sedežev v predstavniki dom razmeroma zgodnja pobuda v narodovi ustavni zgodovini za vključitev avtohtonega prebivalstva v predstavniki dom. Dejstvo, da je bil maorski glas vključen v glavni državni zakonodajni organ države, je bilo kljub različnim motivom pomembna inovacija, ki je zagotovila Maorom vlogo v prihodnosti vodenja države. Kmalu po ustanovitvi maorskih sedežev je postalo očitno, da "vladni projekt" maorske asimilacije v kulturo Pākeha ne bo uspel v obsegu, kot so si prizadevali in da bosta tako "drugačen" Maori glas in njihova perspektiva ostala del parlamentarne sestave. Začetno prepričanje, da bodo Maori in naseljenci Pākeha sčasoma postali "enotna harmonična zveza, ki se bo hitro in neopazno pretvorila v en narod", se je hitro izkazalo za iluzijo, še posebno zaradi nadaljevanja vojn med dvema narodoma v šestdesetih letih 19. stoletja. Tradicija se je ohranila in maorski sedeži v današnjem parlamentu so skozi čas postopoma postali širše sprejeti in celo hvaljeni del narodnega parlamentarnega sistema (vendar nikoli povsem univerzalno in brez kritike) (Moon 2013, 61–62).

Pred prihodom naseljencev so imeli Maori svojo politično plemensko ureditev in Maori vidijo oživitvev in moč maorske zastopanosti v devoluciji, prenosu politične moči z državnega nivoja nazaj na lokalno in regionalno raven, na plemena (iwi) in pod-plemena (hapu) po tradicionalni maorski politični ureditvi. V izogib konfliktu legitimnosti med maorskimi zadevami in splošno-narodnimi zadevami je potrebno nadaljevati pogajanja za natančno določeno ustavno ureditev, ki bi zagotavljala rešitev teh vprašanj. Zastopanost na ustavni ravni ima za maorski narod veliko večji pomen kot pa sedeži v dominantno Pākeha parlamentu. Ureditev zastopanosti na najvišji državni ravni bi dala Maorom priložnost za zagotovitev lastne lokalne samouprave, saj je maorska zastopanost v pravem pomenu za Maore lahko uresničena le skozi plemensko samoupravo (McLeay 1991, 31–46).

Pri preučevanju politične participacije in glasovanja Maorov je potrebno v raziskavo vključiti več kot le ozko opredelitev participacije, kot je glasovanje na splošnih volitvah. Glasovanje je ozek način razmišljanja o politični participaciji, ki iz definicije izpusti velik del zgodovinskega ozadja o tem, kako je do glasovalnih navad in zakonov sploh prišlo, in ne vključuje morebitne diskriminacije. Maorsko politično okolje se razlikuje od splošnega oz. konvencionalnega političnega okolja Nove Zelandije s Pākeha perspektive. Z ignoriranjem širšega področja, kjer so Maori politično aktivni, to je v tradicionalnih maorskih političnih institucijah, kjer potekajo srečanja in plemenski politični diskurz, se je ustvarila napačna in stereotipna predpostavka, da so Maori politično apatični in nezainteresirani za politiko. Maori so politično izredno aktivni in na različne načine, na različnih mestih in preko lokalnih projektov prispevajo k oblikovanju novozelandskih politik in k maorski samoupravi. Ukvarjajo se s strategijami za vključevanje politične zastopanosti Maorov kot staroselskega ljudstva, za katere jamči pogodba Waitangi (Bargh 2013, 454).

5 DEMOKRATIČNOST POLITIČNEGA SISTEMA NOVE ZELANDIJE

Demokracija je opredeljena kot izvajanje politične moči s strani ljudstva. Zaradi izredno kompleksnih in zapletenih odnosov ter obsežnosti dokazov o tem, kako demokratična je porazdelitev moči v določenem političnem sistemu, je smiselno opisati demokratičnost vlade skozi model. V okviru političnih ved lahko model pojasnimo kot skupek značilnosti vsakdanjih izkušenj delovanja sistema ali kot miselni vzorec o tem, kako določena politična institucija deluje – na primer vlada. Ko gledamo na politiko skozi oči ljudstva, ki je ena izmed temeljnih sestavin demokracije, imamo vsi drugačne poglede o tem, kako vlada dela ali o posameznih vlogah predsednika vlade, ki so pogosto nejasne in slabo opredeljene (Mulgan 1989, 37). Mulgan (1989, 37–39) v knjigi *Democracy and Power in New Zealand* opiše model demokratične vlade, ki izhaja iz novozelandske politične prakse in kot vsak model je tudi ta selektiven in nepopoln do določene mere, vsekakor pa ta model ponudi razumevanje o tem, kako ljudje izvajajo oblast v svojem sistemu vlade.

5.1 SKLOPI DEMOKRATIČNIH INSTITUCIJ

Prva osnovna karakteristika modela so trije glavni sklopi demokratičnih institucij. Ljudstvo izvaja oblast skozi tri glavne skupine institucij:

- parlamentarna skupina, katere glavna funkcija je zagotoviti javni forum za tekmovanje strank;
- sistem interesnih skupin, organiziranih delno javnih (semi-public) ali privatnih skupin, ki so zbrane okoli vlade, z namenom artikulacije interesov na določenih področjih ali za določena vprašanja ter vplivanja na vlado;
- lokalna vlada, ki omogoča članom lokalnih skupnosti, da na lokalni ravni zberejo sredstva za zagotavljanje skladnosti s sprejetimi lokalnimi predpisi, za zadoščanje lokalnih potreb ter hkrati omogoča članom lokalne skupnosti delež v nadzoru institucij lokalne vlade (Mulgan 1989, 39).

5.1.1 Zmerno pluralistični pogled na družbo

V relativno majhni in homogeni družbi kot je novozelandska, obstaja velika stopnja skupnih interesov med vsemi člani družbe. Sadržavljani lahko pripadajo veliko različnim lokalnim skupnostim, poklicnim in drugim organizacijam, vendar pa delijo tudi nekatere skupne nacionalne skrbi. Imajo torej skupni ali javni interes kot tudi specifične ali lokalne interese. Tako družbo torej lahko označimo kot zmerno pluralistično, saj so življenja in interesi članov delno, vendar ne v celoti, razdeljeni v posamezne skupine. Predlagani model je primeren za takšno družbo, saj omogoča ljudem, da izvajajo oblast tako preko svojih različnih interesnih skupin in tudi kot člani javnosti kot celote (Mulgan 1989, 40–41).

5.1.2 Vlada kot specializirana funkcija

Vlada je specializirana funkcija družbe, ki potrebuje posebne institucije, kot so parlament, javne službe, organizirane interesne skupine, lokalni organi in druge institucije. Tako v politiki kot tudi v demokratični družbi obstaja delitev dela, ki zahteva, da se nekateri ljudje specializirajo in ustvarijo kariero v poslu vlade, medtem ko večina sprejme le ljubiteljsko zanimanje za politiko in v njej le občasno sodeluje. Model, ki omogoča, da nekateri ljudje sodelujejo v politiki več kot drugi, se morda zdi nedemokratičen, saj imajo tisti, ki poklicno sodelujejo, posledično tudi več moči. Vendar pa ni vedno nujno, da se politična moč izvaja neposredno in zavestno. Obstaja tudi posredno in nezavedno izvajanje moči skozi pričakovane reakcije, kot na primer navidezna brezbržnost ali pomanjkanje očitne participacije. Eden izmed pogledov je, da je lahko pomanjkanje sodelovanja dokaz zadovoljstva s stopnjo odzivnosti vlade, medtem ko je lahko dejavna udeležba znak nezadovoljstva. Zaradi takšnih argumentov demokracija kot enakost moči ne pomeni nujno model vlade v katere vsak posameznik enakopravno sodeluje (Mulgan 1989, 41–43).

5.1.3 Vrednote, ki podpirajo demokratični model političnega sistema

Če želimo doseči politično enakost brez eksplicitnega političnega sodelovanja vsakega posameznika v družbi, mora družba kot celota skrbeti, da se vlada in odločevalci aktivno odzivajo na želje in potrebe državljanov. Da bi zagotovili odzivnost, mora politični sistem vključevati določene vrednote, kot so spoštovanje posameznikovih demokratičnih pravic, pravica do glasovanja, pravica do združevanja v politične namene, itd ... Demokratične pravice vključujejo tudi demokratične dolžnosti. Vsak državljan mora sodelovati v obsegu, ki zagotavlja, da se politični sistem ustrezno odziva na njegove zahteve (Mulgan 1989, 43–48).

5.2 DEMOKRATIČNI INDEKSI

Demokracija je osrednja spremenljivka v politični znanosti in gospodarstvu, zato se pogosto zastavlja vprašanje, katere države so najbolj demokratične na svetu in zakaj so nekatere države bolj demokratične kot druge. Raziskovalci s pomočjo indeksov demokratičnosti na različne načine merijo demokratičnost. Obstaja vsaj 12 različnih indeksov (Palmstein in drugi v Marzagao 2015, 1) v nadaljevanju pa so obravnavani indeksi organizacij Polity, The Economist Intelligence Unit in Freedom House.

Po statistični analizi Rahmana demokracija v svetu stagnira, svet s časom ne postaja bolj demokratičen in medtem ko so med državami razlike v demokratičnosti, nekatere države postajajo bolj demokratične, druge demokratičnost izgubljajo, demokracija na svetovni ravni pa ne kaže napredka (Rahman 2014, 374–383). Najbolj linearen rezultat demokratičnosti Nove Zelandije kaže indeks Polity IV, kjer se demokratičnost Nove Zelandije s časom ni spremenila.

5.2.1 Polity IV

Indeks projekta Polity IV je izračunan na podlagi kodiranja lastnosti oblasti držav v svetovnem sistemu za potrebe primerjalne kvantitativne analize. Podatkovni niz zajema vse glavne, neodvisne države v svetovnem sistemu v obdobju od leta 1800 do leta 2014 (vključuje države s skupnim številom prebivalstva 500.000 ali več in trenutno obsega 167 držav). Projekt zagotavlja letne ocene karakteristik režimov oblasti ter posodobitve podatkov, trenutno pa je v razvoju izboljššan projekt Polity V. Indeks Polity je edinstven v tem, da obravnava lastnosti tako demokratične kot avtorske oblasti sočasno preko institucij oblasti in ju ne obravnava kot izključujoči se obliki upravljanja. Spekter režimov oblasti zajema vse

od polno institucionaliziranih avtokracij do mešanih ali neskladnih režimov oblasti in konsolidiranih demokracij. Polity točkovanje ocenjuje režim na lestvici od -10 do +10, pri tem -10 pomeni dedne monarhije in +10 konsolidirane demokracije. Nadaljnja kategorizacija se deli na tri dele, prvi del so avtokracije (-10 do -6), drugi anokracije ali zmes anarhije in demokracije (-5 do +5 in tri posebne vrednosti: -66, -77 in -88), tretji pa demokracije (+6 do +10). Indeks ima šest komponent, ki vključujejo ključne lastnosti izvršilnega rekrutiranja, omejitve izvršilne oblasti in politične konkurence. Rezultati poročila Polity IV za Novo Zelandijo kažejo enako število točk že od leta 1945, in sicer +10, kar kaže na to, da je Nova Zelandija stabilna konsolidirana demokracija z dolgo zgodovino (Center for Systemic Peace 2014).

5.2.2 The Democracy Index (EIU)

The Democracy Index organizacije The Economist Intelligence Unit je osnovan na podlagi petih kategorij: volilni proces in pluralizem, državljanske svoboščine, funkcionalnost vlade, politična participacija in politična kultura. Na podlagi rezultatov indeksov v okviru teh kategorij je vsaka država umeščena še v štiri tipe političnih sistemov: “full democracies” ali polne demokracije, “flawed democracies” ali pomanjkljive demokracije, “hybrid regimes” ali hibridni režimi, in “authoritarian regimes” ali avtoritarni režimi (The Economist Intelligence Unit 2015).

Po poročilu Democracy Index 2015, ki ga je izdala The Economist Intelligence Unit, spada Nova Zelandija med 12 % držav sveta oziroma 8, 9 % svetovnega prebivalstva, ki živijo v polni demokraciji, med njimi pa je na visokem četrtem mestu. Po tem indeksu je število polnih demokracij sorazmeroma majhno, saj je kar 35, 3 % držav pomanjkljivih demokracij, 22, 2 % držav s hibridnimi režimi in 30, 5 % držav sveta v eni izmed oblik avtoritarnih režimov (The Economist Intelligence Unit 2015).

Tabela 5.1: Rezultati poročila Democracy Index 2015

Država	Mesto	Skupni rezultat	Volilni proces in pluralizem	Funkcionalnost vlade	Politična participacija	Politična kultura	Državljske svoboščine
Norveška	1	9.93	10	9.64	10	10	10
Islandija	2	9.58	10	9.29	8.89	10	9.71
Švedska	3	9.45	9.58	9.64	8.33	10	9.71
Nova Zelandija	4	9.26	10	9.29	8.89	8.13	10
Danska	5	9.11	9.17	9.29	8.33	9.38	9.41
Švica	6	9.09	9.58	9.29	7.78	9.38	9.41
Kanada	7	9.08	9.58	9.29	7.78	8.75	10
Finska	8	9.03	10	8.93	7.78	8.75	9.71
Avstralija	9	9.01	9.58	8.93	7.78	8.75	10
Nizozemska	10	8.92	9.58	8.57	8.89	8.13	9.41

Vir: The Economist Intelligence Unit (2015).

5.2.3 Global Democracy Ranking

Global Democracy Ranking organizacije Freedom House ponuja drugačne rezultate poročila The democracy ranking of the Quality of Democracy 2015, ki so osredotočeni na kvaliteto demokracije na podlagi sestavljenega indeksa iz sedmih indeksov ter črpanja podatkov neodvisne organizacij Freedom House (Freedom House), World Economic Forum in Transparency International. Indeksi so sledeči:

Tabela 5.2.: Indeksi Global Democracy Ranking 2015

Globalna razvrstitev kakovosti 2010-2011 & 2013-2014		
Status 5. decembra 2015		
Indeksi	Delež	Vir
Politične pravice	25%	Freedom House
Državljske svoboščine	25%	Freedom House
Globalno poročilo o razlikah med spoloma	25%	World Economic Forum
Svoboda medijev	10%	Freedom House
Indeks percepcije korupcije	10%	Transparency International
Sprememba vodje vlade	2,5%	Na podlagi zadnjih 13 let, mirne menjave
Menjava političnih strank na čelu vlade	2,5%	Na podlagi zadnjih 13 let, mirne menjave

Vir: The Democracy Ranking.

Kot prikazuje naslednja tabela, je razvrstitev po tem poročilu pričakovano drugačna, je pa Nova Zelandija še vedno uvrščena na visoko 8. mesto med 113 državami, zajetimi v poročilu.

Tabela 5.3.: Razvrstitev držav po Global Democracy Ranking 2015

Demokratična razvrstitev držav 2015 (rezultati)				
Razvrstitev	Država	Skupno točk	Skupno točk	Sprememba razvrstitve
2013-2014		2010-11	2013-14	
1	Norveška	87,7	88,1	0
2	Švica	86,1	87,0	0
3	Švedska	85,9	86,6	0
4	Finska	85,7	86,0	0
5	Danska	84,2	85,2	0
6	Nizozemska	82,6	83,6	0
7	Nemčija	80,9	82,0	+1
8	Nova Zelandija	81,7	81,8	-1
9	Irska	79,5	81,7	+2
10	Belgija	80,1	81,5	-1

Vir: The Democracy Ranking.

Po rezultatih zgoraj navedenih treh različnih indeksov merjenja demokratičnosti, Polity IV, EIU in Global Democracy ranking lahko z relativno veliko verjetnostjo potrdimo, da je politični sistem Nove Zelandije eden najbolj demokratičnih na svetu in da Nova Zelandija sodi po demokratičnosti v svetovni vrh.

5.2.4 Automated Democracy Score

Marzagão je leta 2015 v svojem doktorskem delu predstavil argument glede metodoloških pomanjkljivosti prej omenjenih indeksov, ki nastanejo zaradi problema ponovljivosti, standardne napake in ideoloških pristranskosti. Vsi indeksi demokracije do neke mere črpajo iz Dahlove konceptualizacije demokracije kot mešanice tekmovanja in participacije, in po njegovem mnenju imajo vsi omenjeni indeksi določene pomanjkljivosti. V odgovor je Marzagão (2015) ustvaril prvi mehanično kodiran indeks, ki je dostopen v obliki spletne aplikacije Automated Democracy Scores (ADS), osnovane na avtomatični analizi 42 milijonov člankov iz 6043 različnih virov, ki pokrivajo vse neodvisne države od leta 1993 do leta 2012. ADS je na voljo na spletu, aplikacija omogoča popolno ponovljivost ter ima nizko stopnjo standardne napake (Marzagão 2015, 2–20).

5.2.5 Kritike merjenja demokracije in demokratičnih indeksov

Rezultati študije, ki jo je opravil Högström, kažejo, da se vsi trije indeksi demokracije, EIU, Freedom House in Polity IV, dejansko zelo razlikujejo v svojih ocenah ravni demokracije.

Vsi indeksi kažejo tudi odstopanja v zvezi s klasificiranjem držav med demokratične in nedemokratične države. Izmed 157 držav, ki so bile vključene v vseh treh indeksih v letu 2010, Polity IV med demokracije uvršča petintrideset držav več kot Freedom House in enaindvajset več kot EIU. Razlike v ocenah so velike tudi v primerih, ko se za merilo demokracije upoštevajo naslednje tri kategorije: demokracije, semidemokracije in nedemokracije. Študija je tudi pokazala, da trije indeksi dajejo prednost različnim regijam v svetu glede njihove ocene demokracije; na primer sistem Freedom House v smislu demokratičnosti podpira zahodnoevropske sisteme, EIU je tako pozitivno pristranski do azijskih in negativen do vzhodnoevropskih, Polity IV pa podpira afriške ter severno- in srednjeameriške ter negativno ocenjuje Bližnji vzhod in Oceanijo. Poleg tega so še odstopanja v vsaki regiji v tem, kako se države v regiji pozitivno ali negativno razlikujejo po stopnji demokracije (Högström 2013, 53).

6 POLITIČNA KULTURA

6.1 POLITIČNE VREDNOTE IN POLITIČNE FILOZOFIJE

Nova Zelandija je bila sprva manjša britanska priseljenska družba in v primerjavi z drugimi Westminsterскими parlamentarnimi demokracijami ter državami s podobno kulturo in dediščino (kot na primer Avstralija) je Nova Zelandija v svoji politiki drugačna tudi zaradi politične kulture. Predvsem zaradi oddaljenosti in izoliranosti države so bile pri nastanku naroda skupne politične vrednote in močna politična kultura izrednega pomena za prve državljane. Nekatere pomembnejše politično-socialne vrednote in filozofije, ki oblikujejo Novo Zelandijo kot narod, so:

6.1.1 Kolonializem

V času kolonializma sicer ni bilo javnomnenjskih raziskav o tem, kako so prvi naseljenci na novih ozemljih oziroma kolonialisti razmišljali o političnih zadevah, vendar je bilo iz njihovih dejanj razvidno, da je na njihovo razmišljanje vplivala oddaljenost od rodne države. Zaradi te oddaljenosti je bilo v središču njihove pozornosti zagotovilo, da so ohranjali enake pravice matične države kot vsi drugi državljani, da so imeli priložnost začeti življenje na novo brez preteklih bremen in da so ostali lojalni britanskemu imperiju. Še več, ohranjali so izreden ponos, da so del britanskega imperija, in ta vez je bila tako močna, da so ponudili svoje vojaške sile v vojnah daleč stran od Nove Zelandije, npr. v Južni Afriki (1899–1902)

ter v obeh svetovnih vojnah. Politično razmišljanje se je sprva razvilo pod vplivom klasičnih viktorijanskih vrednot, kot sta čast in slava kraljice ter monarhije (Te Ara).

6.1.2 Demokratičnost

Novozelandci priznavajo, da so del velikega imperija, vendar pa zelo jasno izražajo svoje prepričanje do samouprave. Verjamejo, da je to edini pravi način, kako se lahko vlada članom britanskega imperija. To pa jasno kaže njihovo vero v enakost in prepričanje, da imajo prebivalci britanskih kolonij enake pravice kot britanski prebivalci "doma" v Veliki Britaniji (Te Ara).

6.1.3 Enakost, poštenost in pravičnost

Egalitarne ideale so na Novo Zelandijo prinesli naseljenci, ki so Veliko Britanijo še vedno videli kot dom, ji bili zelo naklonjeni ter so zato želeli čim bolj ohraniti tudi britanske vrednote. Navsezadnje so ustanovili tudi eno izmed prvih držav blaginje na svetu. Večina zgodnjih priseljencev je v stari domovini izkusila zatiranje in razredne razlike in kljub temu, da so nekateri priseljenci poskušali izkoristiti novo domovino za nabiranje predvsem ozemeljskega bogastva, nastajajoča politična kultura ni podpirala takšnih pridobitev ter na prelomu 20. stoletja to tudi zatrla (Gregory in Zirker 2013, 113–114). Novozelandci so se tradicionalno bolj zavzemali za pravičnost in ne toliko za svobodo (Fischer v Gregory in Zirker 2013, 114).

Kljub zgodovini enakosti Nove Zelandije so se razlike v dohodkih v zadnjih desetletjih že izrazito povečale (Rashbrooke 2014). Po poročilih OECD za leti 2011 in 2012 se je vrzel med bogatimi in revnimi na Novi Zelandiji povečala bolj kot v katerikoli drugi državi OECD v zadnjih dveh desetletjih (Gregory in Zirker 2013, 125–127).

6.1.4 Pluralizem in neoliberalizem

Po Dahlu (v Marquez v Hayward 2015) je pluralistična država poliarhija z več centri moči, v kateri nobena izmed političnih skupin ne more pridobiti dolgoročne premoči in v kateri ima velika večina državljanov majhno, vendar izredno pomembno vlogo. Ta pogled je požel veliko kritik, kajti tudi če je politična moč razpršena med več političnih skupin, to še ne pomeni, da bodo imele vse enako moč, zato je pluralizem lahko tako precej asimetričen. Zanimarja tudi dejstvo, da država ni zgolj arena, v kateri se odvija tekmovanje moči. Država lahko tudi sama postane politični igralec ter zasleduje svoje avtonomne interese, hkrati pa

spodbuja ali pa zavira vpliv različnih interesnih skupin. Po trditvah nekaterih avtorjev se je v novozelandski politiki zgodilo ravno to, saj je med letoma 1984 in 1999, ko je politična elita omejila interesne skupine, država lahko nemoteno izvajala načrtovane ekonomske in politične reforme. Zaradi vzpona neoliberalizma v času teh reform pa nekateri akademiki trdijo, da liberalne vrednote niso dovolj pluralistične, saj enostavno izločijo preveliko število političnih skupin (Marquez v Hayward 2015).

6.1.5 Zaščita in aktivizem

Novozelandski prebivalci so že od vsega začetka priseljevanja od države pričakovali zagotavljanje zaščite, sprva od britanske vlade in kasneje od svoje. Vsled tega se narod državi skoraj nikoli ni upiral in je ohranil relativno nizko stopnjo aktivizma, saj mu je država vedno ponujala zaščito (Te Ara).

6.1.6 Verska toleranca

Novozelandski se razlikujejo od Britancev po svojem zanikanju cerkve kot uradne institucije. Leta 1840 je bil maorski verziji pogodbe Waitangi dodan četrti člen, ki pravi: "Guverner pravi, da so različne vere, anglikanska, wesleyanska, rimska in tudi maorski običaji enakopravne in enako zaščitene". Kasnejši poskusi ustanovitve uradne institucije cerkve so bili neuspešni in v Education Act iz leta 1877 je bilo zapisano, da v celotni državi velja sistem sekularnih šol. Kljub temu je vidna prisotnost krščanstva v politiki, saj se vsako parlamentarno zasedanje začne s krščansko molitvijo, v državni himni pa je omenjen tudi Bog. V splošnem državna politika ni pretirano naklonjena izražanju verske pripadnosti in krščanske politične stranke na Novi Zelandiji nimajo posebnega uspeha. Javnomnenjske raziskave kažejo, da je novozelandska družba ena najbolj sekularnih na svetu (Te Ara).

6.1.7 Kalvinizem

Kalvinizem, ki so ga prinesli britanski priseljenci, predvsem tisti s Škotske, se je močno obdržal vsaj do sredine 20. stoletja. Vrednote varčnosti, trdega dela in socialne kohezije so ustvarile relativno uspešno, moderno mešano gospodarstvo, s socialno državo in cvetočo primarno industrijo (Gregory in Zirker 2013, 115).

6.1.8 Socializem brez doktrine

Socializem je prisoten v novozelandski politiki od nastanka države, vendar nikoli v izrecno imenovani doktrini in brez opaznega aktivizma. Nekateri britanski socialisti so v začetku

politiko kolonije označili za komunistično socialno državo, ki je zagotavljala osnovne dobrine vsem prebivalcem kolonije. Nova Zelandija je imela v začetku nastajanja države progresivno politiko obdavčevanja, delavskih zakonov in pokojnin (Bassett 1998, 10). Do sedemdesetih let 20. stoletja pa je državna intervencija dosegla raven, ko je novozelandsko gospodarstvo skoraj popolnoma izgubilo stik z globalno tržno ekonomijo (Bassett 1998, 17).

6.1.9 Feminizem

Nova Zelandija je bila prva samostojna država, ki je razširila volilno pravico na odrasle ženske, in sicer leta 1893. Kljub temu je bil napredek v pravicah žensk v naslednjih desetletjih počasen, ženske so sicer zasedle mesta guvernerke, predsednice vlade, podpredsednice vlade, vodje opozicije, ministrice in vrhovne sodnice, vendar le občasno. Ženske so po številu vpisov na univerze premagale moške v tipično moških poklicih: pravo in medicini. Šele z izvolitvijo Georgine Te Heuheu za ministrico v devetdesetih letih je Nova Zelandija na eno izmed pomembnih pozicij postavila kandidatko iz dveh najbolj depriviligiranih družbenih skupin - Maorov in žensk (Wood in Rudd 2004, 243). Gilling (v Hayward 2015, 95) je mnenja, da je Nova Zelandija še vedno izrazito patriarhalna država, osnovana na moških normah, s specifičnimi in omejenimi vlogami žensk, in kljub kritikam korenitih sprememb še ni bilo.

Na Novi Zelandiji lahko govorimo o treh valovih feminizma, prvi je bil leta 1860, ko so Pākeha ženske zahtevale pravico do lastnine, medtem ko so se maorske ženske distancirale od kolonialne vlade v strahu, da bi ta vlada ogrozila njihovo moč in pozicijo, ki so jo imele v maorski družbi (Grimshaw v Gilling v Hayward 2015, 95). Drugi val feminizma v šestdesetih letih je bil odgovor na naraščajoče nasilje nad ženskami. V tretjem valu feminizma so ženske zahtevale institucionalizirane pravice in vladno intervencijo, zato je leta 1986 Delavska vlada v odgovor sufražetkam ustanovila Ministrstvo za ženske zadeve, ki se ukvarja z razvojem ženskih politik in napredkom žensk (Gilling v Hayward 2015, 95–103).

6.2 BIKULTURNOST MAORI-PĀKEHA

Skozi 20. stoletje je politika novozelandsko kulturno identiteto pojmovala kot združeno, homogeno in eno samo kulturo. Od šestdesetih let je postalo vse bolj očitno, da temu ni tako, in kot je bilo zapisano že v pogodbi Waitangi, Nova Zelandija predstavlja vsaj dve kulturi z dvema različnima dediščinama, ki imata pogosto nasprotujoči si mnenji. Leta 1970 se je začela renesansa že skoraj izumrlega maorskega jezika, ki je ključna sestavina ohranjanja

maorske kulture in identitete. S sprejetjem Maori Language Act leta 1987 je maorski jezik postal uradni jezik, sledilo je priznanje nekaterih krajevnih imen in uporaba maorskih besed in fraz na nacionalni televiziji, kar so bili pomembni, vendar majhni koraki. Bolj univerzalna vključitev maorskega jezika v šole kot obveznega predmeta bi pripomogla k popolni oživitvi jezika in maorski jezik bi lahko predstavljal tisti del novozelandske identitete, ki bi povezoval prihodnje generacije. V današnji novozelandski družbi so še vedno prisotna nasprotujoča si mnenja o tem, ali je novozelandska kultura in identiteta ena ali sta dve – Maorska in Pākeha. Brez dvoma pa imata v svetu maorska kultura in tradicija nenadomestljivo vlogo v prepoznavnosti Nove Zelandije, saj sta drugačni od kultur vseh drugih držav sveta in ustvarjata tako imenovano blagovno znamko Nove Zelandije v diplomaciji, športu, umetnosti, turizmu in na drugih področjih (Barker v Hayward 2015, 37–45).

Meredith (1998, 2–4) obravnava projekt School of Law z imenom Zakoni in institucije za bikulturno Novo Zelandijo/Aotearoa, ki gradi znanje za razumevanje in premostitev razhajanj med maorsko in Pākeha kulturo. Pomembno je soočenje obeh kultur, ugotavljanje skupnih pozitivnih točk in kontrastov ter kako lahko ta napetost tvori hibridnost dveh kultur. Če je ta hibridnost prepoznana in priznana, ima celoten proces pozitiven učinek na pogajanja za premostitev razkola, na gradnjo pozitivnega znanja o obeh kulturah ter priznanja maorskih zakonov in vrednot. Nekateri koncepti le-teh so izredno heterogeni (Durie v Meredith 1998, 4), s stalno spreminjajočimi se strukturami in praksami, ki se vežejo na koncept "Te Ao Hurihuri", kar pomeni "nenehno spreminjajočo se naravo sveta" (Meredith 1998, 2–4). Ravno tako Bidois ugotavlja, da je za uspešno prihodnost sobivanja dveh kultur, Maorov in Pākeha, potrebno prekiniti z binarnim nasprotujočim si razmišljanjem in ustvariti prostor brez marginalizacije, z medsebojnim priznavanjem, spoštovanjem in razumevanjem, ne glede na dogodke iz kolonialne preteklosti (Bidois 2013, 153).

6.3 MULTIKULTURNOST

Ob koncu druge svetovne vojne je imela Nova Zelandija etnično relativno homogeno družbo potomcev evropskih naseljencev (Brooking in Rabel v Ward in Masgoret 2008, 227–248). Povojni čas je zaradi hudega pomanjkanja delovne sile in posebnega položaja Nove Zelandije v pacifiški regiji prinesel val pacifiških migracij. Prvotno navdušenje vlade nad novo delovno silo s Pacifika pa je z upadom primanjkljaja na trgu dela v sedemdesetih letih minilo in vlada je začela sprejemati drastične ukrepe za prepoznavanje in deportacijo pacifiških priseljencev s preseženim dovoljenim obdobjem bivanja (Teaiwa in Mallon v Ward in Masgoret 2008,

227–248). Šele v osemdesetih letih 20. stoletja je migracijska politika, ki je do tedaj podpirala enakomeren tok skoraj izključno evropskih priseljencev, doživela korenito spremembo. Leta 1986 je vlada odprla vrata netradicionalnim virom migracije in leta 1991 začela aktivno zaposlovanje kvalificiranih in podjetniško orientiranih priseljencev (projekt Nova Zelandija za priseljevanje leta 1991). S tem ukrepom je izbruhnil val migracij iz Azije, ki se je v zadnjih desetih letih povečal za kar 240 %. Kitajska in Indija prispevata k najvišji rasti prebivalstva na Novi Zelandiji v tem stoletju in trenutno skoraj 40 % v tujini rojenih oseb na Novi Zelandiji izvira iz Azije in Pacifika (New Zealand priseljevanje 2004; Zodgekar v Ward in Masgoret 2008, 227–248).

V letu 2003 je število prebivalcev Nove Zelandije doseglo 4 milijone. Na podlagi popisa prebivalstva leta 2001 so bile zabeležene narodnosti sledečega porekla: 80 % evropskega, 14, 6 % maorskega, 6, 5 % pacifiških narodov, 6, 6 % azijskega in 6, 9 % druge narodnosti. Vsak peti prebivalec Nove Zelandije je bil rojen v tujini. Napovedi za bližnjo prihodnost v naslednjih 15 letih napovedujejo rast v vseh etničnih manjšinah, ki naj bi segala vse od povečanja pacifiških narodnosti za 28 % do povečanja prebivalcev azijskih narodnosti za visokih 120 %. Kulturna raznolikost je na Novi Zelandiji danes realnost in se bo v prihodnosti le povečala (Smeith in Dunstan v Ward in Masgoret 2008, 227–248).

Raziskava, ki sta jo leta 2008 opravili Ward in Masgoret in temelji na naključnem vzorcu 2020 novozelandskih gospodinjstev, proučuje odnos do priseljencev in politiko priseljevanja. Analize so pokazale, da imajo Novozelandci pozitiven odnos do priseljencev in v večji meri kot Avstralci in državljani EU odobravajo multikulturalizem. Novozelandci imajo zmanjšano doživetje ogroženosti ter bolj pozitiven odnos do priseljencev in podpirajo migrantsko politiko v zvezi s številom in izvorom priseljencev (Ward in Masgoret 2008, 227–248).

Kulturni pluralizem in multikulturalnost imata v družbi nenavaden učinek, saj vsebujeta vidik nesvobode. Okrepljena sistemska kulturna toleranca ustvari potrebo po določitvi meje in posledično kulture še bolj jasno razmejuje. Razmejevanje je posledica želje, da država vsaj do neke mere ohrani in zaščiti tradicionalne temeljne vrednote. Zaradi tolerance kulturno "drugačnih" ustvarja paradoks, da morajo biti z namenom ohranjanja človekovih pravic posameznikov pred pravicami kolektivnosti ali pravice do svoje kulture vzpostavljene takšne omejitve. Varstvo manjšin pred "terorjem večine" je tako potrebno uravnovežiti s preišljenimi omejitvami (Kolig v Openshaw in Rata 2009, 80).

7 ODNOS POLITIKE IN GOSPODARSTVA

7.1 VLADA IN GOSPODARSTVO

Nova Zelandija je v svetovnem merilu majhno odprto gospodarstvo z relativno visokimi dohodki, kar jo uvršča med najbogatejše države na svetu. Kot odprto gospodarstvo ima Nova Zelandija preko mednarodne trgovine, migracijskih tokov, povezav v proizvodnji industriji sestavnih delov ter finančnih tokov bistvene in močne povezave z ostalim svetom. Nova Zelandija je tako pod močnim vplivom delovanja mednarodnega trga (Lattimore in Eaquad 2013,7–8).

Gospodarstvo Nove Zelandije je postalo zelo uspešno skozi čas, vendar pa nikoli do nivoja ekonomsko in politično najbližjih držav, Avstralije in ZDA, katerih realni dohodek na prebivalca je višji od novozelandskega. Glavni izziv državnega gospodarstva je povečati produktivnost, kar pomeni naložbe v tehnologijo, izobraževanje in usposabljanje ter zviševanje ekonomske učinkovitosti. Inflacija na Novi Zelandiji je na splošno stabilna in pod strogim in rednim nadzorom centralne banke (Reserve Bank), ki je tudi zakonsko dolžna ohranjati inflacijo pod nadzorom. Nova Zelandija ponavadi beleži proračunski primanjkljaj, kar pomeni, da obstaja določena mera odvisnost gospodarstva od tujih posojil (Lattimore in Eaquad 2013, 7–8).

Novozelandsko gospodarstvo je močno v izvozu izdelkov in storitev. Leta 2006 je Nova Zelandija izvozila okrog 2000 različnih izdelkov, od katerih večina niso bili končni izdelki. Močan izvoz kaže na dejstvo, da je Novi Zelandiji uspelo premostiti geografski izziv ter da uspešno tekmuje z večjimi državami izvoznici. Največjo prednost ima v izvozu mesa, mlečnih izdelkov in drugih izdelkov pridelovalne industrije (Lattimore and Eaquad 2013, 4).

Vladne politike pogosto vplivajo na gospodarstvo, predvsem s tržnimi spodbudami za produkcijo določenih storitev in izdelkov. Vlada je včasih vpletena preko lastništva podjetij, kadar jih na trgu primanjkuje, včasih pa posega na trg v obliki davkov in regulacij. Na Novi Zelandiji obstajajo tri oblike regulacije trga s strani države: z davčno, tekmovalno in regulatorno politiko. Tržno tekmovanje je regulirano s pomočjo Commerce Comission, davčna politika pa lahko zavira ali spodbuja določene industrije (Lattimore and Eaquad 2013, 7–10).

7.2 RAST GOSPODARSTVA IN DEMOKRATIČNOST

Po rezultatih indeksov demokratičnosti in uvrščenosti Nove Zelandije v sam vrh demokratičnih držav na svetu ter uspešnosti novozelandskega gospodarstva se postavlja vprašanje, ali obstaja dejanska povezava med demokratičnostjo in uspešnostjo oziroma rastjo gospodarstva.

Prepričanje, da ima demokracija pozitivne učinke na svobodo in bogastvo, je zelo razširjena med državljani različnih držav sveta. World Value Survey (World Value Survey 2014 v Gründler in Krieger 2016, 1–20) ugotavlja, da 79 % svetovnega prebivalstva želi živeti v državi, ki je urejena demokratično. To prepričanje ni razširjeno le v državah z dolgo demokratično tradicijo (ZDA: 78, 7 %, Švedska: 91, 9 %), ampak je prisotno tudi v islamskih (Pakistan: 78, 3 %, Malezija: 86, 6 %) in afriških državah (Ruanda: 74, 1 %, Zimbabve: 86, 1 %), v Južni Ameriki (Čile: 83, 4 %, Ekvador: 84, 2 %) in Aziji (Kitajska: 80, 6 %, Južna Koreja: 86, 0 %). Medtem ko je večina državljanov po vsem svetu prepričanih, da demokracija s seboj prinaša možnost izboljšanja življenjskega standarda, pa mnenja akademikov na področju političnih ved in ekonomije o učinku demokratizacije na gospodarsko rast niso enotna. V študiji o povezavi demokratičnosti in gospodarske rasti Gründler in Krieger leta 2016 dokažeta močan pozitiven vpliv demokracije na gospodarsko rast. Predstavila sta nov pristop k merjenju demokracije, ki temelji na matematičnem algoritmu in omogoča zelo natančno in občutljivo merjenje demokracije v 185 državah v obdobju med 1981 in 2011. Dvoumnost v prejšnjih raziskavah pa je bila po njunem mnenju posledica pomanjkanja občutljivosti tradicionalnih kazalnikov demokracije. Sklepata, da imajo demokratične države bolj izobraženo prebivalstvo ter višjih delež investicij (Gründler in Krieger 2016, 1–20).

7.3 TRANSPARENTNOST IN KORUPCIJA

Vprašanje korupcije in kako se boriti proti njej ima v zadnjih letih vedno večji pomen v razpravah, kot so vprašanja zaupanja v politične stranke in politiko v demokratičnih državah, problemi ovir v mednarodni trgovini ter podpore za razvoj in zmanjšanje revščine. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), katere članica je tudi Nova Zelandija, je bila zgodnji zagovornik boja proti korupciji, predvsem zaradi njenega vpliva na pošteno konkurenco v zunanji trgovini (Andersson in Heywood 2009, 746).

Korupcija je v splošni definiciji Transparency International opredeljena kot zloraba zaupane

moči oseb na pomembnih državnih in gospodarskih položajih v zasebno korist. Najhujši primeri korupcije so dejanja, storjena na ravni vlade. Takšna korupcija vpliva na vladno politiko in osrednje delovanje države, ki tako omogoča voditeljem koristi na račun javnega dobrega. Korupcijo je mogoče najti v vsakdanjih zlorabah zaupanja oblasti javnih uslužbencev na nižjih ravneh državne uprave, v njihovi interakcij z navadnimi državljani, ki poskušajo pridobiti dostop do osnovnih dobrin in storitev v bolnišnicah, šolah, oddelkih policije in drugih organih. Politična korupcija je manipulacija politik, institucij in postopkov pri dodeljevanju sredstev in financiranju s strani političnih odločevalcev, ki tako zlorablajo svoj položaj za ohranitev ali pa pridobitev moči, statusa in bogastva (Transparency International).

Transparentnost je preglednost in vpogled javnosti v informacije v zvezi s pravili, načrti, procesi in ukrepi državnih uradnikov. Preglednost zagotavlja, da javni uradniki, direktorji, člani uprav in visoki poslovneži delujejo vidno in razumljivo ter redno poročajo o svojih dejavnostih. Tako lahko širša javnost nadzoruje delovanje pomembnih funkcij v državi, kar je tudi najzanesljivejši način zaščite pred korupcijo. Nadalje tudi povečuje zaupanje ljudi v institucije in voditelje (Transparency International).

Andersson in Heywood ponujata tudi dopolnjeno definicijo korupcije kot zlorabo moči v nedovoljeno oziroma nelegalno korist. Takšna definicija zajema tudi diktatorske režime, kjer diktatorji nimajo nujno zaupane moči s strani državljanov, vendar pa so ravno tako nagnjeni h korupciji. Definicija izključuje tudi pojem zasebne koristi, saj ni nujno, da je korist izključno zasebna. Vsekakor pa obstaja veliko različnih vrst korupcije, ki zajemajo dejavnosti od relativno nepomembnih (na primer manjše podkupnine) do hujših primerov prirejanja odločitev javne politike na račun zasebnih interesov (Andersson in Heywood 2009, 748–749).

Za preverjanje transparentnosti Nove Zelandije sta bila izbrana dva različna indeksa merjenja transparentnosti držav sveta. Prvi indeks je indeks percepcije korupcije ali The Corruption Perceptions Index (CPI), ki je bil prvič objavljen leta 1995 v organizaciji Transparency International kot sestavljen skupni indeks percepcije korupcije v javnem sektorju, ki se ugotavlja na podlagi zbranih podatkov različnih institucij po svetu. CPI 2015 je izračunan na podlagi 12 različnih možnih virov podatkov iz enajstih različnih institucij, z namenom zajeti čim bolj objektivno sliko percepcije korupcije v zadnjih dveh letih. Indeks je standardiziran

od 0 do 100, 0 pomeni najvišjo percepcijo korupcije oziroma najmanjšo transparentnost države in 100 najmanjšo percepcijo korupcije in posledično najvišjo transparentnost. Na podlagi podatkov vsaj treh institucij je izračunana vrednost vseh standardiziranih rezultatov, rezultati pa vključujejo tudi standardno napako in interval zaupanja. Od skupno 168 držav in teritorijev je Nova Zelandija na visokem 5. mestu po CPI 2015, skupaj z Norveško, torej je po tem indeksu v samem vrhu po transparentnosti in ima nizko percepcijo korupcije (Transparency International).

7.3.1 The Corruption Perceptions Index (CPI)

Saha, Gounder in Su v članku o CPI razpravljajo o tem, da se CPI giblje v smeri vedno večjega konsenza z analizo standardne deviacije CPI uvrstitve na lestvici držav skozi čas. Rezultati njihove raziskave kažejo, da standardna deviacija na splošno upada, še posebno pri najbolj in najmanj transparentnih državah. Upad in konvergenca h generalnemu konsenzu pomeni večjo predvidljivost in manjše tveganje pri mednarodnih poslovnih odločitvah. Kontrola korupcije v državah je ključna v vseh uspešno delujočih demokratičnih državah, saj zvišuje verjetnost, da bodo kršitelji hitro in z gotovostjo odkriti in izpostavljeni (Saha in drugi 2012, 1–8).

Tabela 7.2.: Razvrstitev držav po CPI 2015

Razvrstitev	CPI2015	Država	Število virov	Standardna deviacija virov	Standardna napaka	Minimum	Maksimum
1	91	Danska	7	5.71	2.16	83	98
2	90	Finska	7	4.69	1.77	83	98
3	89	Švedska	7	4.53	1.71	83	98
4	88	Nova Zelandija	7	6.32	2.39	81	98
5	87	Nizozemska	7	4.79	1.81	83	97
5	87	Norveška	7	7.93	3	73	98
7	86	Švica	6	6.25	2.55	73	89
8	85	Singapur	8	5.7	2.02	75	92
9	83	Kanada	7	4.31	1.63	79	89
10	81	Nemčija	7	6.62	2.5	72	89
10	81	Luksemburg	5	13.45	6.02	57	89
10	81	Velika Britanija	7	6.36	2.4	73	89

Vir: Transparency International.

Transparentnost je po širši definiciji popoln pretok informacij v državi, bolj specifično pa je definirana kot pretok in zagotavljanje informacij državljanom, torej splošnemu prebivalstvu, kar posledično zagotavlja odgovornost vlade. Transparentnost oziroma preglednost informacij v državi je ena ključnih determinant učinkovitosti vlade. Prenos informacij poteka v različnih oblikah preko različnih medijev. Pretok podatkov se navezuje ne le na državne in tržne vrste medijev, temveč tudi s prisotnostjo ali odsotnostjo svobode govora ter z vrsto političnega sistema (Hollyer in drugi 2014, 314).

7.3.2 HRV indeks transparentnosti

Kljub pomembnosti in aktualnosti transparentnosti v današnji politiki, ki se pogosto obravnava kot ključno orodje državljanov za zagotavljanje odgovornosti vlade, merjenje le-te ostaja odprto vprašanje v znanstveno-raziskovalnih krogih. Hollyer, Rosendorff in Vreeland (2014) so se v raziskavi o merjenju transparentnosti osredotočili na dimenzijo zbiranja in objavljaja gospodarskih podatkov vlade širši javnosti. Njihova meritev tega vidika je bila izvedena s pomočjo modela, ki obravnava in meri transparentnost kot latentni napovednik rezultatov poročil indikatorjev razvoja Svetovne Banke (World Bank's World Development Indicators). V osredju interesa raziskave je torej stopnja razkrivanja skupnih državnih gospodarskih informacij javnosti, rezultat raziskave pa je HRV indeks transparentnosti (Hollyer Rosendorff Vreeland indeks), ki pokriva 125 držav med letoma 1980 in 2010. Avtorji še navajajo, da je za razliko od drugih alternativnih meritev (kot na primer indeks organizacije Freedom House) HRV indeks osnovan na objektivnih in bolj verodostojnih kriterijih kot ostali indeksi, ki so osnovani na bolj subjektivnih mnenjih strokovnjakov (Hollyer in drugi 2014, 413–432).

Za primerjavo indeksov v ugotovitvah ni navedena ustrezna znanstvena in statistična interpretacija pomena rezultatov, saj prikazani rezultati služijo izključno primerjavi med indeksi samimi po spodnji tabeli in grafu. Namen primerjave je širši in objektivni prikaz indeksov, iz česar lahko do določene mere sklepamo, da je merjenje transparentnosti sorazmerno kompleksno in da rezultati posameznih indeksov niso nujno in vedno veljavni v vseh vidikih transparentnosti. Na podlagi dveh kontradiktornih indeksov, CPI in HRV, tako ne moremo z gotovostjo trditi, da je Nova Zelandija med bolj transparentnimi državami na svetu. Prva tabela je lestvica držav po HRV indeksu iz leta 2010 (višja kot je vrednost, bolj transparentna je država po HRV indeksu) ter primerjava HRV indeksa Nove Zelandije skozi čas med letoma 1980 in 2010. Po prvi tabeli je bila v primerjavi 125 držav po

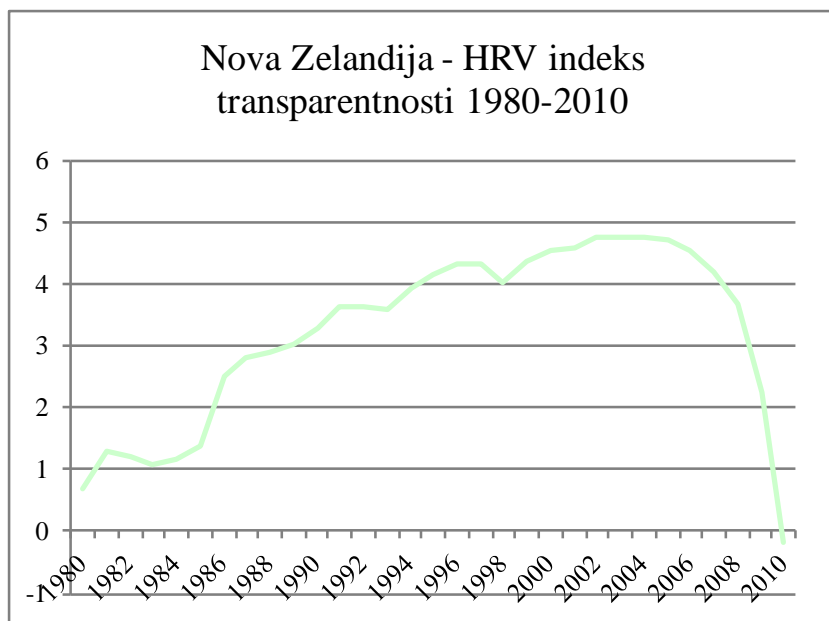
transparentnosti podatkov indeksov razvoja Svetovne Banke Nova Zelandija leta 2010 šele na nizkem 75. mestu, v grafu pa je razvidno tudi to, da se indeks relativno močno spreminja skozi leta, saj je bila leta 2000 po razvrstitvi držav Nova Zelandija na 22. mestu in leta 2005 na 25. mestu (HRV Transparency Project).

Tabela 7.4.: Rezultati HRV indeksa držav

Razvrstitev	Država	Leto	HRV indeks transparentnosti
1	Bolgarija	2010	5.6357
2	Madžarska	2010	5.481
3	Romunija	2010	5.0182
4	Španija	2010	4.9345
5	Poljska	2010	4.8835
6	Italija	2010	4.8301
7	Avstralija	2010	4.7933
8	Švedska	2010	4.6646
9	Portugalska	2010	4.652
10	Finska	2010	4.5214
75	Nova Zelandija	2010	-0.1717

Vir: HRV Transparency Project.

Slika 7.2: Rezultati HRV indeksa za Novo Zelandijo do leta 2010

Vir: HRV Transparency Project.

S politično-ekonomskega vidika je za preverjanje transparentnosti relevanten še indikator korupcije v poročilu o inkluzivni rasti in razvoju svetovnih ekonomij iz leta 2015 oziroma The Inclusive Growth and Development Report 2015 organizacije The World Economic Forum. Avtorji so združili različne vidike korupcije ter tekmovanja za dobiček v enega izmed sedmih stebrov ekonomskega indikatorja, po katerem je Nova Zelandija izmed 112 držav, zajetih v poročilu, uvrščena na visoko tretje mesto po odsotnosti korupcije (The World Economic Forum).

Transparentnost političnega sistema in gospodarstva ter korupcija sta v literaturi po meritvah v večinoma negativni korelaciji, višja kot je transparentnost, nižje je število primerov korupcije. Po analizi meritev indeksa percepcije korupcije je Nova Zelandija po svetovni razvrstitvi uvrščena visoko med najbolj transparentne politične sisteme. Rezultati indeksa transparentnosti državnih gospodarskih podatkov (HRV) pa so za Novo Zelandijo v letu 2010 tudi že padli, zato je gotovost potrditve hipoteze manjša. Vsekakor pa Nova Zelandija sodi po indeksu percepcije korupcije med politične sisteme z najmanj primeri korupcije na svetu.

Postavlja se vprašanje, ali je transparentnost oziroma korupcijo mogoče meriti in s kakšno mero zanesljivosti, saj se v nekaterih indeksih srečujemo le s percepcijo korupcije, drugi indeksi zajemajo le eno področje transparentnosti gospodarskih podatkov vlade, Donchev in Ujhelyi (2014, 310) pa navajata, da je dejanska izkušnja korupcije v vsaki državi lahko

različna od percepcije korupcije. Ugotavljata, da ima lahko izkušnja korupcije zaradi določenih dejavnikov, ki "znižujejo" korupcijo, kot na primer ekonomska razvitost države, demokratične institucije, protestantska tradicija, itd., šibko povezavo s percepcijo korupcije. Dodatno so nekateri indeksi osredotočeni na absolutno in ne relativno stopnjo korupcije, kar lahko postavi večje države v slabši položaj. Postavljajo pa se še nadaljnja vprašanja, ali je možno s splošno percepcijo korupcije vplivati na dejanske izkušnje korupcije, s kakšnimi politikami lahko države to percepcijo spremenijo in v kolikšni meri tudi institucije, katerih podatki so vključeni v te indekse, vplivajo na percepcijo korupcije (Donchev in Ujhelyi 2014, 309–330).

7.3.3 Novi primeri korupcije

Nova Zelandija ima dolgotrajen sloves države z nizko stopnjo korupcije v vladi in gospodarstvu. Vendar pa se okoliščine spreminjajo, zato ni zagotovila, da korupcija sčasoma ne postane problem tudi v državi s tradicijo in slovesom transparentnosti. Nova Zelandija je že dolgo ocenjena kot ena izmed šestih najbolj transparentnih držav na svetu po indeksu CPI organizacije Transparency International. V letih 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 in 2012 je bila ocenjena kot prva ali skupno prva po najnižji stopnji percepcije korupcije. Nizka stopnja korupcije je za Novo Zelandijo toliko bolj impresivna zaradi dvokulturne in večkulturne dimenzije države, saj so primeri korupcije v širšem smislu razmeroma bolj pogosti v večkulturnih okoljih. Večina razpoložljivih dokazov kaže, da se ugled ujema z realnostjo, in da so morda najbolj pomembni dejavniki močno egalitarni etos državljanov, ki je bil navsezadnje pogoj za nastanek ene od prvih svetovnih držav blaginje, močan poudarek na pravičnost v družbi, vrednote varčnosti, trdega dela in socialne kohezije. V prid nizki korupciji pripomore tudi dejstvo, da je Nova Zelandija z vidika števila prebivalstva majhna država in je bila zaradi geografskih značilnosti otoškega naroda sredi Pacifika doslej v veliki meri obvarovana tudi pred nekaterimi negativnimi mednarodnimi vplivi (Gregory in Zirker 2013, 111–115).

Nova Zelandija je bila prva država, ki je leta 1962 uvedla dansko institucijo varuha človekovih pravic kot dodatno sredstvo nadzora nad izvršilno oblastjo (Gilling 1998; Hill v Gregory in Zirker 2013, 117). Prav tako je že v začetku leta 1980 javnosti omogočila dostop do uradnih informacij, kar je precej pred odpravo zakona o uradnih skrivnosti v Veliki Britaniji (Gregory v Zirker 2013, 117).

Za razliko od tradicije in do nedavno neomajanega ugleda Nove Zelandije kot najbolj transparentne države na svetu so v zadnjih petih letih korupcijski škandali skokovito narasli, vsaj kar se tiče njihove pokritosti v medijih. Eden izmed prvih takšnih dogodkov je bila aretacija nemškega spletnega multimilijonarja z dvomljivo preteklostjo (v sodelovanju z Zveznim preiskovalnim uradom ZDA), ki živi na Novi Zelandiji. Obtožen je bil množične kršitve avtorskih pravic, problematično pa je, da je užival posebno podporo najvišjih novozelandskih politikov že vse od uspešne pridobitve novozelandskega rezidentstva, kljub potencialno kriminalni preteklosti (Gregory in Zirker 2013, 125–127).

Naslednje odkritje leta 2012 je bilo dejstvo, da v novozelandskih zakonih obstaja vrzel o skladih, ki omogočajo tujim posameznikom brez pravne povezave z Novo Zelandijo vzpostavitev davčne oaze, kar kaže na nadaljnji izziv ohranitve ugleda države z nizko stopnjo korupcije. Nedavno je bil v parlamentu sprejet zakon za nadzorovanje najhujših kršitev parlamentarnega lobiranja, ki izpostavlja še eno tveganje. Najbolj korozivna sprememba za transparentnost na Novi Zelandiji je izrazita rast dohodkovne neenakosti, ki se je z neoliberalizacijo države začela leta 1988, in njen vpliv na rast korupcijskih tendenc. V primeru projekta obnove mesta Christchurch po uničujočih potresih 4. septembra 2010 in 22. februarja 2011 se je kljub eksplicitnim opozorilom v nacionalnih medijih glede primerov goljufije in korupcije v tem milijardnem projektu (Meadows v Gregory in Zirker 2013, 125–127) zgodilo, da so izvajalci porabljali javna sredstva za izkoriščanje nezakonite delovne sile nezakonitih priseljencev, ki so delali za izjemno nizko plačilo (Carville v Gregory in Zirker 2013, 125–127).

Zadnje odkritje, ki je sprožilo preiskavo vlad po vsem svetu, so morebitne finančne kršitve zakonov s strani vplivnih in bogatih osebnosti z razkritjem informacij iz več kot 11, 5 milijona dokumentov organizacije Mossack Fonseca. Ta organizacija je zaradi ugodnih možnosti neobdavčenega dobička ter visoke stopnje zaupnosti in pravne varnosti aktivno promovirala Novo Zelandijo kot idealno državo za poslovanje. Po podatkih poročila davčne uprave - Inland Revenue je število tujih skladov na Novi Zelandiji letos naraslo na skoraj 10.700 v primerjavi z manj kot 2000 deset let nazaj (Greenfield in Howard 2016).

8 ZAKLJUČEK

Cilj diplomskega dela je bil predstaviti in opisati značilnosti politike in gospodarstva na Novi Zelandiji, z analizo pomembnih zgodovinskih dogodkov, ki so vplivali na nastanek te mlade države, pregledom struktur v novozelandskem političnem sistemu in proučevanjem posebnosti politike na Novi Zelandiji.

Opis izbora edinstvenih značilnosti politike na Novi Zelandiji se je razvil iz osnovnih posebnosti. Nova Zelandija je Westminsterška parlamentarna demokracija z manjkajočo ustavo. Ustavna debata je živa in aktualna, saj je poleg Velike Britanije in Izraela Nova Zelandija ena izmed le treh držav na svetu brez ustave. V osrčju politične ustavne razprave je pomen pogodbe Waitangi, ki je pomemben ne le za obravnavanje maorskih zadev, ampak je tudi pomemben del nastanka naroda in narodne identitete. Ustavno vprašanje vključuje tudi vprašanja poravnave odvzema maorske zemlje iz kolonialnih časov, ki so še vedno izredno aktualna, in pa vprašanje, ali Nova Zelandija potrebuje pisano ustavo.

Najpomembnejši dogodek na nivoju parlamenta je vsekakor zamenjava volilnega sistema v devetdesetih letih 20. stoletja, ko je Nova Zelandija spremenila volilni sistem iz tradicionalno večinskega v proporcionalni sistem. Ta sprememba je prekinila z marsikatero politično tradicijo in odprla nadaljnjo razpravo, ali so rezultati spremembe sistema dosegli svoj cilj po boljši zastopanosti državljanov.

Kljub političnim in gospodarskim izzivom, s katerimi se je Nova Zelandija soočala v svoji zgodovini, od kolonizacije, vedno prisotnih razlik in pogajanj med kolonialisti in avtohtonim prebivalstvom, osamosvojitve izpod kolonizacije Velike Britanije, do liberalizacije in restrukturiranja gospodarstva v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa vse do današnje močne politične globalizacije in gospodarske vpletenosti v tuje trge in tuje investicije, je Nova Zelandija danes ena najbolj demokratičnih in gospodarsko razvitih držav. Po rezultatih treh različnih indeksov merjenja demokratičnosti, Polity IV, EIU in Global Democracy ranking lahko z relativno veliko verjetnostjo potrdim, da je politični sistem Nove Zelandije eden najbolj demokratičnih na svetu in da Nova Zelandija po demokratičnosti sodi v svetovni vrh. V zaključnih argumentih v podpori tej hipotezi je dodana raziskava o omejitvah in zanesljivosti rezultatov demokratičnih indeksov, kjer bi bila potrebna še nadaljnja raziskava.

Politična kultura je tista, ki opiše razlike med državami z enakim oziroma podobnim političnim sistemom, Nova Zelandija pa ima precej bogato politično kulturo. Tradicionalne vrednote iz stare domovine Velike Britanije še vedno močno odsevajo v politiki, medtem ko so nekdanji kolonialni odnosi, pravna država ter državna zaščita, enakost, poštenost in pravičnost ter trdo delo vrednote, ki so močno prisotne na vsej nivojih države. Posebno dimenzijo edinstvenih kulturnih značilnosti predstavlja v literaturi pogosto preučevano razmerje Maori-Pākeha, razumevanje politike s strani avtohtonega prebivalstva je drugačno, saj so Maori pred prihodom priseljencev poznali plemensko politično ureditev, ki počasi pridobiva priznanje in ponovno oživitev predvsem na ravni lokalne samouprave.

Gospodarstvo Nove Zelandije je v svetovnem merilu majhno, vendar uspešno. Relativno visoki dohodki jo uvrščajo med najbogatejše države na svetu. Kot odprto gospodarstvo ima Nova Zelandija preko mednarodne trgovine, migracijskih tokov, povezav v proizvodni industriji sestavnih delov ter finančnih tokov bistvene in močne povezave z ostalim svetom. Posebno poglavje je bilo namenjeno transparentnosti političnega sistema in gospodarstva. Merjenje prostega pretoka vseh političnih in gospodarskih informacij v državi, med političnimi institucijami in širšo javnostjo pripomore k preprečevanju nastanka politične korupcije, saj ima tako javnost popoln vpogled v delo politikov. Korupcija pa so dejanja, ki se zgodijo z zlorabo zaupane moči oseb na pomembnih državnih položajih v osebno korist. Nova Zelandija je po indeksih korupcije dolgo uživala ugled najbolj transparentne države na svetu, saj je tudi po zadnjih rezultatih še vedno visoko v svetovnem vrhu. Po rezultatih indeksa percepcije korupcije ima Nova Zelandija visoko stopnjo transparentnosti in nizko stopnjo korupcije in s tem lahko do določene mere potrdimo tudi drugo hipotezo. Ugled pa so v zadnjih letih zamajali močni dokazi in primeri korupcije na Novi Zelandiji, ki bodo v prihodnosti zagotovo do določene mere spremenili rezultate stopnje korupcije in vprašanje je, kako transparentna bo Nova Zelandija v prihodnosti.

9 LITERATURA

1. Archives and Records Association of New Zealand. 2016. *ARANZ 2016 Symposium*. Dostopno prek: http://www.aranz.org.nz/Site/events/Conferences/2016_Symposium.aspx (15. avgust 2016).
2. Andersson, Staffan in Paul M. Heywood. 2009. The Politics of Perception: Use and Abuse of Transparency International's Approach to Measuring Corruption. *Political Studies* 57 (4): 746–767.
3. Bargh, M. 2013. Multiple sites of Māori political participation. *Australian Journal of Political Science* 48 (4): 445–455.
4. Bassett, M. 1998. *The state in New Zealand, 1840–1984: socialism without doctrines?* Auckland: Auckland University Press.
5. Bidois, Vaughan. 2013. A genealogy of cultural politics, identity and resistance: Reframing the Maori-Pākehā binary. *AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples* 9 (2): 142–154.
6. Center for Systemic Peace. 2014. *Polity IV Country Reports 2010*. Dostopno prek: <http://www.systemicpeace.org/p4creports.html> (2. julij 2016).
7. Electoral Commission. 2014. New Zealand General Election: Final Results. *Parliamentarian* 95 (4): 305–306.
8. Donchev, Dilyan in Gergely Ujhelyi. 2014. What Do Corruption Indices Measure? *Economics & Politics* 26 (2): 309–331.
9. Gibbons, Matthew. 2011. New Zealand political parties' policies. *New Zealand Sociology* (1): 41.
10. Gold, H. 1992. *New Zealand politics in perspective*. Auckland: Longman Paul.
11. Greenfield, Charlotte in Rebecca Howard. 2016. Panama Papers report alleges NZ prime place for rich to hide money. *Reuters*, 9. maj. prek: <http://www.reuters.com/article/us-panama-tax-newzealand-idUSKCN0Y000W> (20. julij 2016).
12. Gründler Klaus in Tommy Krieger. 2016. *Democracy and growth: Evidence from a machine learning indicator*. Netherlands: Elsevier B.V.
13. Hagen, Lynda. 2016. *Towards a written constitution for New Zealand*. Dostopno prek: <https://www.lawsociety.org.nz/lawtalk/issue-890/towards-a-written-constitution-for-new-zealand> (10. julij 2016).

14. Hayward, Janine. 2015. *New Zealand government and politics*. South Melbourne, Victoria: Oxford University Press Australia.
15. Högström, John. 2013. Classification and Rating of Democracy: A Comparison. *Taiwan Journal of Democracy* 9 (2): 33–54.
16. Hollyer, James, Peter Rosendorff in James Vreeland. 2014. Measuring Transparency. *Political Analysis* (22): 413–434.
17. *HRV Transparency Index*. Dostopno prek: <http://hrvtransparency.org/> (10. julij 2016).
18. Keith, Kenneth. 2008. On the Constitution of New Zealand: An Introduction to the Foundations of the Current Form of Government. V *Cabinet Manual 2008*, Department of the Prime Minister and Cabinet, Wellington, New Zealand, 1–6. Dostopno prek: <https://cabinetmanual.cabinetoffice.govt.nz/files/manual.pdf> (3. julij 2016).
19. Lattimore, Ralph G. in Shamubeel Eaqub. 2013. *The New Zealand Economy an Introduction*. Auckland: Auckland University Press.
20. Lees-Marshment, Jennifer, Yannick Dufresne, Gregory Eady, Danny Osborne, Cliff van der Linden in Jack Vowles. 2015. Vote Compass in the 2014 New Zealand election. *Political Science* 67 (2): 94–124.
21. Marzagão, Thiago. 2015. *Using NLP to Measure Democracy*. Dostopno prek: <http://arxiv.org/pdf/1502.06161v1.pdf> (25. avgust 2016).
22. McLeay, E. M. 1991. Two Steps Forward, Two Steps Back: Maori Devolution, Maori Advisory Committees and Maori Representation. *Political Science* 43 (1): 30–46.
23. Meredith, Paul. 1998. *Hybridity in the Third Space: Rethinking Bi-cultural Politics in Aotearoa/New Zealand*. Dostopno prek: <http://lianz.waikato.ac.nz/PAPERS/paul/hybridity.pdf> (25. avgust 2016).
24. Miller, Raymond. 2010. *New Zealand government & politics*. South Melbourne, Vic.: Oxford University Press.
25. --- 2015. *Democracy in New Zealand*. Auckland: Auckland University Press.
26. --- in J. Curtin. 2011. Counting the costs of coalition: The case of New Zealand's small parties. *Political Science* 63 (1): 106–125.
27. Moon, Paul. 2013. A Proud Thing to Have Recorded: The Origins and Commencement of National Indigenous Political Representation in New Zealand through the 1867 Māori Representation Act. *Journal of New Zealand Studies* (16): 52–65.
28. Morris, Caroline, ur., Jonathan Boston, ur. in Petra Butler, ur. 2011. *Reconstituting the constitution*. Dostopno prek: Springer.

29. Mulgan, Richard. 1989. *Democracy and power in New Zealand: a study of New Zealand politics*. Auckland: Oxford University Press.
30. --- in Peter Aimer. 2004. *Politics in New Zealand*. Auckland: Auckland University Press.
31. Openshaw, Roger in Elizabeth Rata. 2009. *The politics of conformity in New Zealand*. North Shore: Pearson.
32. Orange, Claudia. 2004. *An illustrated history of the Treaty of Waitangi*. Wellington: Bridget Williams Books.
33. Prebble, Mark. 2010. *With respect: parliamentarians, officials, and judges too*. Wellington: Institute of Policy Studies.
34. Rahman, M. Shafiqur. 2014. Statistical Analysis of Democracy Index. *Humanomics* 30 (4): 373–384.
35. Rashbrooke, Max. 2014. *Egali-what? Getting a fair go in New Zealand*. Dostopno prek: <http://thewireless.co.nz/themes/value/egali-what-getting-a-fair-go-in-new-zealand> (1. julij 2016).
36. Ridout, Travis N. in Annemarie S. Walter. 2015. Party system change and negative campaigning in New Zealand. *Party Politics* 21 (6): 982–992.
37. Ringer, James Bruc. 1991. *An introduction to New Zealand government: a guide to finding out about government in New Zealand, its institutions, structures and activities*. Christchurch: Hazard Press.
38. Robert Gregory in Daniel Zirker. 2013. *Clean and Green with Deepening Shadows? A Non-Complacent View of Corruption in New Zealand*. Dostopno prek: http://researchcommons.waikato.ac.nz/bitstream/handle/10289/7677/P002E_Gregory.pdf?sequence=1 (25. avgust 2016).
39. Saha, Shrabani, Rukman Gounder in Jen-Je Su. 2012. Is There a "consensus" towards Transparency International's Corruption Perceptions Index? *International Journal of Business Studies: A Publication of the Faculty of Business Administration, Edith Cowan University* 20 (1): 1–9.
40. Shaw, Richard in Chris Eichbaum. 2011. *Public policy in New Zealand: institutions, processes and outcomes*. Auckland: Pearson Education New Zealand.
41. Skilling, Peter in Julianne Molineaux. 2011. The minor parties: Policies and attitudes. *New Zealand Journal of Employment Relations* 36 (2): 9–22.
42. State Services Commission. 2005. *The Treaty of Waitangi*. Wellington: State Services Commission.

43. *Te Ara – The Encyclopedia of New Zealand*. Dostopno prek: <http://www.teara.govt.nz/en> (5. maj 2016).
44. *The Democracy Ranking of the Quality of Democracy*. Dostopno prek: <http://www.democracyranking.org> (3. julij 2016).
45. The Economist Intelligence Unit. 2015. *Democracy Index 2015; Democracy in an age of anxiety*. Dostopno prek: <http://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf> (2. julij 2016).
46. *The World Economic Forum*. Dostopno prek: <https://www.weforum.org> (7. julij 2016).
47. *Transparency International*. Dostopno prek: <https://www.transparency.org> (7. julij 2016).
48. Ward, Colleen in Anne-Marie Masgoret. 2008. Attitudes toward immigrants, immigration, and multiculturalism in New Zealand: A social psychological Analysis. *The International Migration Review* 42 (1): 227–248.
49. Wood, G. A. in C. Rudd. 2004. *The politics and government of New Zealand: robust, innovative and challenged*. Dunedin: University of Otago Press.